

Van de redactie

Voor u ligt een dubbeldik zomernummer. Een blik op de inhoudsopgave maakt duidelijk dat er in de voorbije maanden opnieuw velerlei bijeenkomsten plaats hebben gevonden. In twee bijdragen wordt speciaal uw aandacht gevestigd op *coördinatrices* (vgl. de adviezen van Wil Bus in het AB/KNR) en *pastoraal werk(st)ers* in dienst van religieuze instituten. Deze functionarissen nemen vaak een gevoelige positie in binnen de community, de organisatie, het instituut waarin zij werkzaam zijn. Het is dan ook zinvol om na te gaan welke condities een redelijk werkklimaat voor deze nieuwkomers in de wereld van religieuzen kunnen bevorderen. Zr Truus Sonder en mw Annemiek Alferink gaven hierover tijdens twee studiedagen verstandige adviezen.

Graag nodigen we u uit om vanaf 1 juli een bezoek te brengen aan onze geheel vernieuwde website: <http://www.knr.nl>. Een andere interessante site is <http://www.meertens.nl>, waar u veel informatie kunt vinden over bedevaartplaatsen in Nederland.

Er was afgesproken om na een experimenteel jaar *bulletin-volgens-de-nieuwe-formule*, het blad te evalueren. Daartoe is uw medewerking gewenst, deze is zelf onontbeerlijk. Vandaar het verzoek om bijgaand formulier vóór medio augustus aan ons te retourneren.

Bij voorbaat dank voor uw bereidheid.

Van harte wensen we u een ontspannend en zonnig zomerreces toe.

Sluitingsdatum kopij voor het volgende nummer: **1 oktober 2002**

AB/KNR d.d. 5 juni 2002	2
Het erfgoed van de Broeders van Amsterdam	5
Bestuurswisselingen	8
Nieuwe 'Procedure bij klachten van seksueel misbruik'	9
SPA-studiedag	11
Impressie UISG-bijeenkomst Heeswijk-Dinther	12
Studiedagen pastoraalwerkenden	14
Stichting noodopvang vluchtelingen Rijnmond	21
Ontwikkelingen KAN	23
Impressie werkconferentie 23 mei <i>Heb jij vuur?</i>	24
Dominifestatie 2002	26
Leerstoel Unie UNKV	28
Doorgeefluik onder andere NGO's (zr Helene V)	29
Recensies	30
Tijdschriften	34
Evenementen en agenda tweede helft 2002	36
Tips voor uitstapjes in eigen land	38
Gedicht	39

AB-KNR

Op 5 juni vond de eerste vergadering in 2002 van het Algemeen Bestuur van de KNR plaats. In haar openingswoord herinnerde zr Rafaël aan het gesprek in de bijeenkomst van juni vorig jaar over de notitie "Wij, religieuzen", waarin gezocht werd naar de gemeenschappelijke kenmerken van alle religieuze instituten. Eén daarvan is het belang dat men hecht aan 'contemplatie', het echt stil willen en kunnen staan bij mensen en onderwerpen die de aandacht vragen.

Na een korte bespreking van het verslag van de vorige vergadering werd zr Angeluccia Vos, abdis van de gemeenschap Clarissen-Coletinen Zonneliëd in Someren, gekozen tot lid van het Dagelijks Bestuur KNR.

Er was op twee manieren aandacht voor de ontwikkeling naar één Conferentie van religieuzen. Binnen het DB is afgesproken dat alles erop gericht zal zijn om per 1 januari 2004 tot die éne Conferentie te kunnen komen. Maar kort na de vergadering van het AB in december a.s. eindigen de termijnen van zr Rafaël Kops, p P. Nelen, p J. Snijders en dhr J. Bauduin (medio 2003) als respectievelijk voorzitter, leden en penningmeester van het bestuur. Het DB stelde voor hun mandaat te verlengen tot 1 januari 2004, zodat het DB in de huidige samenstelling het voortouw in dit proces kan blijven nemen. Het AB ging daarmee van harte akkoord. Intussen is binnen de Samenwerkingsverbanden nagedacht over onderwerpen die men binnen de éne Conferentie graag in eigen kleinere kring wil blijven behartigen. Ieder Samenwerkingsverband wees op bijzondere aandachtspunten, die daar bijhoren. Daarnaast hechten met name de broeders/fraters en de paters aan onderlinge ontmoetingen in kleiner verband, om zaken van gemeenschappelijk belang te kunnen bespreken. En SBCN, SNPR en SNVR hebben eigen werkgroepen, waarvan

men het belangrijk vindt dat deze hun activiteiten kunnen continueren.

Op het Bureau KNR is men intussen begonnen met het voorbereiden van het opstellen van statuten voor de éne Conferentie. Een bijzonder punt van zorg is het adequaat kunnen functioneren van de Algemene Vergaderingen van de éne Conferentie en wel zo dat alle Hogere Oversten echt actief kunnen participeren en dat er goed onderling beraad mogelijk is.

Onder de titel 'toekomstige bestuurbaarheid' gaf de agenda drie onderwerpen aan. Mw W. Bus vertelde over haar ervaringen tijdens cursussen voor 'coördinatrices' en voor besturen, die 'coördinatrices' in dienst hebben. Als een bestuur 'coördinatrices' in dienst heeft of gaat nemen, doet men er goed aan met het volgende rekening te houden:

- maak afspraken over bijzondere gelegenheden waar een 'coördinatrice' wel of niet bij aanwezig is of wat haar rol daarbij is, zoals feestdagen, studiedagen, kapittels;

- men moet zich realiseren dat 'coördinatrices' niet 24 uur per dag beschikbaar zijn! Voor 'coördinatrices' gaat het om een 'baan' en hun eerste verantwoordelijkheid betreft hun persoonlijke leven en hun thuisbasis. En omdat het om een 'baan' gaat, moet er soms ook gesproken worden over arbeidsvoorwaarden zoals salaris en inschaling;

- zorg voor een goede relatie tussen het bestuur en de 'coördinatrices', want zij werken vanuit een door het bestuur gedelegeerde verantwoordelijkheid. Er moet sprake zijn van een gevoel van gezamenlijke verantwoordelijkheid, van onderling vertrouwen. Het wreekt zich nog wel eens dat een bestuur op rationele gronden de beslissing neemt om 'coördinatrices' aan te stellen, terwijl het bestuur zelf (en/of de leden) zo'n ingrijpend besluit

emotioneel nog niet echt verwerkt heeft (hebben);

- indien de 'coördinatrices' werken binnen een KVH, ligt er mogelijk conflict-stof in de afbakening tussen de verantwoordelijkheden van de 'coördinatrices' en die van de verantwoordelijken voor de 'zorg';

- let er goed op dat aan te stellen 'coördinatrices' qua persoon goed passen bij dit religieus instituut, bij de sfeer die er heerst. In het algemeen is het ook niet verstandig om te hoog opgeleide of te jonge personen aan te stellen: die hebben ambities, willen zich waarmaken, terwijl er voor de 'coördinatrices' nauwelijks of geen carrièremogelijkheden zijn.

Mw Bus karakteriseerde religieuze instituten die 'coördinatrices' aange-steld hebben als 'lerende organisaties': er treedt een heel nieuwe situatie op met leken als leidinggevend binnen een religieus instituut en daar moeten alle betrokkenen aan wennen en er zich op in stellen. Dat werd vanuit de vergadering van harte onderstreept: leren omgaan met deze nieuwe situatie blijft, ook als er al jaren 'coördinatrices' zijn, de aandacht vragen. Echt emotioneel accepteren van deze situatie vraagt tijd: men moet samen een weg gaan, waarin op basis van vertrouwen aan deze leken taken toevertrouwd worden. Overigens bleek dat het vooral vrouwen zijn en slechts incidenteel een man, die als leek deze taak als leidinggevende vervullen.

Ook werd nog opgemerkt dat het in toenemende mate aan leken toevertrouwen van belangrijke taken binnen een religieus instituut, veronderstelt dat de financiële voorzieningen op peil zijn.

Vervolgens besprak men het verslag van de derde ronde van gesprekken van stafleden over 'toekomstige bestuurbaarheid'. In de vorige vergadering van het AB werd besloten om die derde ronde gesprekken met de monialen-communiteiten te houden, omdat men veronderstelde dat in die kring

"de problemen met de 'toekomstige bestuurbaarheid' duidelijk en acuut zijn". Het geïntegreerde verslag van deze gesprekken logenstrafte die veronderstelling. Dat bleek ook te maken te hebben met het feit dat een aantal monialen-gemeenschappen in een kloosterverzorgingshuis woont. Als dat het geval is, is men van veel materiële zorgen bevrijd en kan men zich wijden aan een leven van stilte en gebed, waar het veelal ook om begonnen was. Wel werd een aantal keren aangegeven dat buiten degenen die nu overste of raadslid zijn, er geen anderen meer zijn die zo'n taak op zich kunnen nemen. Sommige gemeenschappen gaven te kennen er vanuit te gaan dat een verwant religieus instituut of de KNR de helpende hand zal bieden mocht er onverhoopt een fase aanbreeken waarin het water aan de lippen staat. Opvallend was ook dat geen enkele gemeenschap financiële problemen verwacht.

Een aantal keren werd aangegeven dat men binnenkort hulp van de KNR verwacht bij concrete kwesties. Maar in tegenstelling tot de beide eerdere rondes kwamen er dit keer geen nieuwe onderwerpen naar voren, die algemeen van belang zijn en derhalve op korte termijn aandacht verdienen. Mede vanwege de waardering voor de persoonlijke ontmoeting tussen besturen en KNR-stafleden, is afgesproken om na de zomerperiode weer een gespreksronde te houden. Het AB heeft echter hierbij geen specifieke groep aangeduid. Waarschijnlijk zal er binnen een jaar met alle religieuze instituten een gesprek plaats hebben kunnen vinden.

In de *Beleidsnota KNR 2001 – 2006* was vastgelegd dat er een 'Adviescommissie Bestuur en beleid in religieuze instituten' zou komen. In de vorige vergadering van het AB was daarvoor als kernopdracht gesteld: het aangeven van mogelijkheden in het geval binnen een religieus instituut geen der leden geschikt bevonden

wordt de functie van hogere overste op zich te nemen. Dat bleek een kwestie uit de beide eerste gespreksrondes, waarvan noch het DB, noch de staf van het Bureau noch de commissie Kerkrechtelijke Aangelegenheden Religieuzen eigenlijk goed wist hoe die op te lossen. Tussen het DB en de staf van het Bureau is er intensief overleg geweest of die commissie een brede taakstelling diende te hebben en de gehele problematiek van de afnemende bestuurbaarheid, met name ook de psychische aspecten, zou moeten bezien, waarbij de leden ervan in noodgevallen ook een afzonderlijk religieus instituut persoonlijk zouden moeten kunnen begeleiden, of dat er een heel specifieke vraag zou moeten worden voorgelegd, zoals al aangegeven met het woord kernopdracht.

Omdat er intussen bij een aantal religieuze instituten oplossingen worden gezocht en gevonden om te blijven voorzien in eigen bestuurskracht, heeft de KAR het plan opgevat dergelijke, wat men noemt 'creatieve oplossingen' te inventariseren en deze, geanonimiseerd, te bestuderen en deze ook te bespreken met collega's uit België en Duitsland en eventueel ook, informeel, met vertegenwoordigers van de *Congregatio* in Rome. Men spreekt daarbij over 'creatieve' oplossingen, omdat die niet altijd conform de letter van de wet en/of de traditionele situatie zijn, maar genoodzaakt zijn door de omstandigheden en getuigen van wijsheid. Het AB steunde dit voornemen van de KAR.

De KNR-jaarrekening 2001 laat door een aantal verschillende oorzaken een duidelijk positief exploitatie-saldo zien. Een van die oorzaken is dat er tot nu toe geen 'stafmedewerker toekomstige bestuurbaarheid' is aangeesteld, waar die in de Beleidsnota en in de begroting voor 2001 (en 2002 en eventueel 2003) wel voorzien was. Omdat het hier toch om een belangrijk, maar niet concreet in te vullen beleidsterrein gaat, is besloten er een

'voorziening' van te maken. Hierdoor wordt het geld dat was begroot gereserveerd, maar deze post zal niet meer terugkomen op de begroting 2003. Daarnaast werd een bedrag toegevoegd aan de reserve 'toekomstige verplichtingen' en werd een voorziening getroffen voor vernieuwing van de computer-apparatuur op het Bureau. De Samenwerkingsverbanden kunnen binnenkort beschikken over deze jaarrekening, zodat er in de Algemene Vergaderingen in het najaar aandacht aan besteed kan worden.

Er was ook al een eerste voorstel voor de KNR-begroting voor 2003, 'beleidsarm' zoals dat heet of met andere woorden alleen de te verwachten algemene kostenstijging is daarin verwerkt. Ook die begroting en een aangepaste meerjarenbegroting zijn beschikbaar voor de komende AV's.

In de afgelopen maanden zijn er in de AV's gesprekken gevoerd over de nota *De voortgang van onze solidariteitsinzet. Advies van de Bestuurskamer KNR aan de religieuze instituten (februari 2002)*. De nota werd ook van commentaar voorzien door AMA, KOS en PIN, door het bestuur CMC en door het CMBR. Deze laatste gremia hadden vooral vragen bij de concrete uitvoering van de "voorstellen voor een aangepaste werkwijze" (nr 4 van de nota). Uit de AV's van SBCN en SNVR klonk vooral de vraag naar meer concrete informatie: welke instellingen zijn voor hun voortbestaan afhankelijk van de steun van religieuze instituten en om hoeveel geld gaat het daarbij? En binnen de SNVR stelde men elkaar ook de meer principiële vraag: willen wij wel meer gezamenlijke inzet op dit terrein?

Het AB vroeg de Bestuurskamer met een nadere reactie te komen op alle vragen, met name die naar meer concrete informatie en om te laten zien hoe de "aangepaste werkwijze" zou kunnen functioneren.

Het AB sprak met waardering over de “Verzamelde Jaarverslagen 2001 – 2001 Samenwerkingsverbanden KNR Commissies KNR”. Alle Hogere Oversten en commissieleden ontvangen binnenkort deze tekst. Tenslotte nam

het AB kennis van het “Overzicht van onderwerpen, waar het Dagelijks Bestuur aandacht voor heeft gehad in de periode januari – juni 2002”.

AL

Zorg voor de ander

Het erfgoed van de Broeders van Amsterdam

In september 2001 vierden de broeders van O.L.Vrouw van Zeven Smarten het 150-jarig bestaan van hun congregatie. Bij die gelegenheid ging veel aandacht uit naar de toekomst van het religieuze leven in Indonesië. Een groep van Flores afkomstige jongemannen had besloten op Sulawesi een nieuwe broedergemeenschap te gaan vormen in de spirituele traditie van de Broeders van Voorhout (tot voor kort: Amsterdam).

In deze bijdrage gaat het om de situatie in Nederland en dan met name over de stappen die gezet zijn om het erfgoed van de broeders veilig te stellen. De Nederlandse gemeenschap telt thans nog 42 broeders. Er zijn al lang geen nieuwe kandidaten meer en de gemiddelde leeftijd van de broeders gaat in de richting van de tachtig jaar. Reeds jaren geleden is binnen de congregatie een proces in gang gezet om regelingen te treffen voor de toekomst, wanneer de gemeenschap uit Nederland verdwenen zal zijn. Richtinggevend voor de bestemming van het erfgoed van de broeders is de inspiratie, die ruim anderhalve eeuw geleden aan de wieg van de congregatie stond. Daarom nu eerst een terugblik.

Zorg voor kansarme jongeren

In de jaren veertig van de negentiende eeuw werd heel Europa geteisterd door economische malaise. Dat was ook zo in Nederland, waar in de steden een groeiend aantal onverzorgde straatjongens rondzwierf. In Amsterdam nam Arnold Frentrop s.j. het initiatief om iets voor deze jongens te doen. In de

Jordaan werd een bescheiden tehuis voor straatjongens opgezet: het St.-Aloysiusgesticht. De priester Pieter Hesseveld, een voormalig seminariedocent, was er de inwonende rector. Ten behoeve van de zorg voor de jongens en het huishouden werden enkele Broeders van Maastricht aange trokken. Toen zij vertrokken werd in 1851 besloten om verder te gaan met enkele jongemannen die in huis handen spandiensten hadden verleend. Uit dat groepje is de congregatie van O.L.Vrouw van Zeven Smarten voortgekomen. Van Hesseveld kwamen de devotie, de geest en de spiritualiteit en hij wordt dan ook beschouwd als de eigenlijke stichter van de congregatie, die onder verschillende namen bekend was en is.

In smarten geboren

De congregatie heeft de eerste 75 jaar van haar bestaan onder gezag gestaan van benoemde priesters. Pas in 1925 kregen de broeders toestemming om uit hun eigen midden een algemeen overste kiezen. *In smarten geboren* is de veelzeggende titel van de historische studie van broeder Boerrigter. Tot circa 1960 heerste er grote armoede in de huizen en communiteiten, hetgeen onder andere te maken had met het falend financieel beleid van de priester-directeuren, die in de congregatie de scepter zwaaiden. Als een rode draad loopt door de historie de strijd tegen de sterke bevoogding van de geestelijkheid, die de broeders lang als onmondige kinderen beschouwde. Deze ‘kinderen’ werden

tenslotte volwassen en bevrijdden zich van een geestelijk juk, dat soms zwaar heeft gedrukt.

De jongenstehuizen in Amsterdam en de Heibloem bleven veertig jaar lang het hoofdwerk van de congregatie. Pas aan het eind van de negentiende eeuw groeide het aantal jongens en kon de congregatie nieuwe opvoedingsgestichten aannemen, waaronder Stokershorst en Harreveld, bestemd voor jongens die onder toezicht van de voogdij stonden of voor kleine vergrijpen met justitie in aanraking waren gekomen. Omdat de jongens die in hun internaten verbleven een vak moesten leren om later in de maatschappij hun brood te kunnen verdienen, hebben de broeders vanaf het begin ambachtsonderwijs gegeven. Dat onderwijs is een steeds belangrijker activiteit geworden, ook al vanwege de oprichting van de Bisschoppelijke Nijverheidsschool (BNS) in Voorhout. Evenals andere congregaties ontplooiden de broeders in de twintigste eeuw ook missie-activiteiten. Achtereenvolgens voerde hen dat naar China, Nieuw-Guinea, Indonesië en Canada. Na de Tweede Wereldoorlog werd het opvoedings- en ambachtsonderwijs uitgebreid, bijvoorbeeld met tehuizen voor werkende jongeren en met bakkersopleidingen. En er werd gestart met een nieuwe werksoort: opvoeding en onderwijs voor jongens met opvoedings- en leermoeilijkheden.

Voortgezette betrokkenheid

Ondanks alle veranderingen is de rode draad in de jarenlange en uiteenlopende werkzaamheden van de broeders gemakkelijk te ontdekken: de consequente keuze voor bedreigde en misdeelde kinderen. Hoewel de broeders van Amsterdam zich vrijwel helemaal hebben moeten terugtrekken uit de werkzaamheden buiten hun eigen gemeenschap, is hun betrokkenheid bij de zorg voor anderen niet verdwenen. Om ook in de toekomst noden te kunnen signaleren en te

kunnen aanpakken, hebben zij ervoor gekozen om hun scholen en instellingen *niet* over te doen aan 'vreemde' stichtingen en schoolbesturen, zoals de meeste andere congregaties hebben gedaan. Zij hebben het initiatief in eigen handen gehouden en de juridische en organisatorische grondslag gelegd voor een voortzetting van hun werk. Wat zij in feite willen is dat hun vorm van betrokkenheid bij mensen wordt gecontinueerd. Zij hebben daartoe hun eigen stichtingen – de Aloysiusstichting voor de scholen en de Frentropstichting voor de tehuizen – van een stevige basis voorzien en daaromheen nog enkele andere ondersteunende stichtingen in het leven geroepen. Het gaat er de broeders niet om hun oude scholen en instellingen als zodanig in stand te houden, maar om de inspiratie en mentaliteit te continueren die aan hun werk ten grondslag heeft gelegen: nadruk op de zorg voor kansarme jongeren, aandacht voor de oorzaken van sociale problemen en niet voor de symptomen, en de overtuiging dat onderwijs méér moet bieden dan alleen het leren van een vak.

Stichting erfgoed

Het bestuur van de congregatie heeft eind 1994 besloten tot het oprichten van de "*Stichting Erfgoed broederscongregatie Amsterdam*". De doelstelling is in de statuten als volgt omschreven: "het bevorderen en instandhouden van de doelstellingen, welke van oudsher worden nagestreefd door de Broederscongregatie Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten, gevestigd te Voorhout, ondermeer door het oprichten, het instandhouden, het besturen, het financieren en op welke wijze dan ook participeren in en samenwerken met rechtspersoonlijkheid bezittende instellingen, welke de verwezenlijking van een of meer van de oorspronkelijke doelstellingen van de broederscongregatie nastreven".

Het bestuur van de broederscongregatie heeft statutair de bevoegdheid een bindende voordracht te doen bij de benoeming van bestuursleden van de stichting Erfgoed.

Er zijn garanties ingebouwd om de belangen van de broeders te behartigen. Het is de bedoeling dat de stichting Erfgoed uiteindelijk rechtsopvolger en erfgenaam van de congregatie zal worden.

De congregatie heeft vanaf het begin als diocesane congregatie haar zetel gehad binnen het Bisdom Haarlem. In 1998 is het bestuurshuis van de Congregatie verplaatst van Amsterdam naar Voorhout. Daardoor valt de congregatie sinds 1998 onder de jurisdictie van het bisdom Rotterdam. Met een kerkjurist is deze hele overgang besproken en zijn eventuele consequenties voor de Constituties vastgelegd. Ook met de betrokken bisschoppen heeft uitvoerig overleg plaatsgevonden. Op dit moment nog een open vraag is die naar de meest wenselijke rechtsvorm voor de stichting Erfgoed. Welk kader past het best bij de wensen en idealen van de broeders? Heeft een kerkelijke instelling de voorkeur of een burgerrechtelijke rechtspersoon?

Congregatiebestuur

In de stichting *Erfgoed* is een weg uitgezet om de belangen van de broederscongregatie in de toekomst op volwaardige wijze te behartigen. De doelstellingen van de congregatie reiken verder dan die van de stichting *Erfgoed*. Zolang het mogelijk is zullen de leden onder leiding van het bestuur de volgende doelstellingen nastreven: Het doel van de congregatie is haar leden een leven te doen leiden volgens de evangelische raden en deel te nemen, in de ruimste zin van het woord aan:

1. opvoeding en onderwijs, in het bijzonder aan de kansarme jeugd;
2. werken op sociaal, cultureel en godsdienstig gebied;

3. missie - en ontwikkelingswerk;
4. de zorg voor levensonderhoud, verzorging en zonodig verpleging van de leden;
5. solidariteit met andere orden en congregaties;
6. andere taken die de tijd en de situatie vragen (art.2 van de constituties).

Doordat de stichting Erfgoed zich specifiek zal richten op de materiële zaken ten dienste van de broeders, kan het congregatiebestuur zich meer en meer bezighouden met de mentale, pastorale en geestelijke behoeften en taken van de broeders. En omdat enkele taken bij de stichting Erfgoed komen te liggen kan de congregatie volstaan met een klein(er) bestuur.

Voor religieuze instituten die een toekomstgericht beleid willen voeren bestaan er geen standaardmodellen of -oplossingen. Toch kan het zinvol zijn om kennis te nemen van hoe anderen het doen. De broeders van Amsterdam zijn vroegtijdig begonnen met nadenken over de toekomst. De kerntaken zijn tot de meest wezenlijke teruggebracht. Het congregatiebestuur zal zich voornamelijk richten op de zorg voor de broeders in de ruimste zin des woords. De gekozen algemene overste en een of meerdere bekwame broeders, wel of geen lid van het congregatiebestuur, zijn zolang mogelijk lid van het bestuur van de stichting Erfgoed, waardoor de materiële belangen van de broeders eveneens zolang mogelijk door de medebroeders worden behartigd; in goed overleg wordt de geleidelijke terugtrekking van broeders uit het bestuur van stichting Erfgoed geregeld.

Er dienen goede regelingen te worden getroffen over de wijze waarop een terugtrekkend congregatie-communitybestuur wordt overgenomen door niet-religieuzen; zonodig dienen officiële richtlijnen (zoals constituties) tijdig te worden aangepast.

Terwijl in Indonesië een door de broeders geïnspireerde nieuwe congregatie is opgericht, zijn de broeders bezig als gemeenschap in Nederland te verdwijnen. Juist daarom is het voor hen van levensbelang om hun bezieling en traditie over te dragen. En daarom zoeken zij naar verantwoorde wijzen om hun erfgoed, hun inspiratie en betrokkenheid dóór te geven.

Doorgeven van inspiratie

In hun centrum in Voorhout laten de broeders anderen buiten de eigen kring delen in de zorg, de aandacht en het gemeenschapsleven. Een groeiend aantal bejaarde seculiere priesters en zusters 'woont in' in het broedercomplex. En zo kan ook in deze levensfase de informele wapenspreuk van de broeders een nieuwe zeggingskracht krijgen:

*Heb zorg voor de ander,
vooral als die ander het moeilijker heeft
dan jezelf,
en ook al gaat die zorg misschien ten
koste van jezelf.*

Gebaseerd op een gesprek met br Leonardo van Dijk (8 mei 2002)

Edesius Boerrigter. *In smarten geboren...* Geschiedenis van een broedercongregatie.

Broederscongregatie Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten. Amsterdam/Voorhout 1985.

Jubileumuitgave, 150 jaar Broederscongregatie Onze Lieve Vrouw van Zeven Smarten, 1851-2001. Daarin met name de bijdrage van Joos van Vugt en José Eijt.

WvdV

Bestuurswisselingen

Zusters van het Heilig Hart

Op 10 april 2002 heeft het algemeen kapittel van de Zusters van het Heilig Hart te Rosmalen een nieuw bestuur gekozen.

Zr M. Adriana Komen, algemeen overste

Z M. Teresita Munsters, plaatsvervangend algemeen overste

Zr Consolatrix van Hoof, algemeen econome, lid

Orde der Augustijnen

Tijdens het kapittel van 16 t/m 19 april 2002 is pater Bob Bodaar gekozen tot Prior Provinciaal voor de periode van 2002-2006.

Nederlandse Provincie van de Ongeschoeide Karmelieten (ocd)

Op 23 en 24 april 2002 zijn tijdens het provinciaal kapittel in Nederland de volgende personen gekozen.

Ad Smits, provinciaal

Ruud Willemsen, 1^e definator

Dick Cobben, 2^e definator

Frits Tillmans, 3^e definator

Vic Bos, 4^e definator en socius voor het generaal kapittel

Dick Cobben, substituut

Vic Bos, vormingsleider

Alfons Kroese, missieprocurator

Bert Zijlmans, gedelegeerde naar de OCDS

Henk van Westen, provincie-econoom

Martien van de Winkel, prior van Hazerswoude

Elias Wessels, prior van Smakt

Bert Zijlmans, prior van Amsterdam

Fraters CMM

Op 26 april 2002 is voor de periode 2002-2008 het volgende Provinciaal Bestuur benoemd.

Fr Frans van Pinxteren, provinciale overste
Fr Ad de Kok, Plaatsvervangend provinciale overste
Fr Caspar Geerman, bestuurslid

Zusters van de H. Juliana van Falconieri

Tijdens het kapittel op 20 mei 2002 is voor de komende zes jaar een nieuw bestuur gekozen.

Zr Ria Odijk, algemeen overste
Zr Mariëtta Zijlmans
Zr Catharina Groot

Karmelieten

Van 23 t/m 26 mei 2002 heeft het kapittel van de Nederlandse Karmelprovincie (O.Carm.) het volgende bestuur gekozen.

Tjeu Timmermans, Prior Provinciaal
Huub Welzen, co-provinciaal
Ben Wolbers, co-provinciaal
Cees Bartels
Jo Goossens
Jos Hulst
Eef van Vilsteren
Kees Waaijman

Minderbroeders Kapucijnen

Van 3 tot 8 juni 2002 is tijdens het provinciaal kapittel van de Nederlandse Provincie een nieuw bestuur gekozen.

Antoon Mars, provinciale minister
Kees van den Muijsenberg, vicaris provinciaal
Hans de Visser, definator
Gerard Remmers, definator
Richard van Grinsven, definator

Missiezusters Oblaten van de Assumptie

Met ingang van 1 september 2002 wordt zr Anita van de Broek benoemd tot Provinciale Overste.

Nieuwe ‘Procedure bij klachten van seksueel misbruik’

Enkele weken geleden is aan alle besturen van religieuze instituten een dossier toegezonden met betrekking tot de nieuwe ‘Procedure bij klachten van seksueel misbruik’. In de aanbiedingsbrief van 15 april werd men uit-

genodigd deze Procedure van toepassing te verklaren binnen het eigen religieuze instituut en de leden van de Beoordelings- en Adviescommissie van Hulp en Recht te benoemen.

Ter bevestiging hiervan was een Antwoordformulier bijgesloten, dat aan het Secretariaat KNR kon worden teruggestuurd, liefst vóór 1 juni.

Intussen heeft ruim de helft van de besturen het Antwoordformulier teruggestuurd. Natuurlijk staat het ieder bestuur van een religieus instituut vrij de Procedure al of niet van toepassing te verklaren. Maar door de commissie Kerkrechtelijke Aangelegenheden Religieuzen (KAR) wordt u ten sterkste aangeraden dat wel te doen. Men gaf daar een aantal argumenten voor, waarvan de geldigheid nog onderstreept wordt, nu het aantal meldingen van seksueel misbruik in kerkelijke kring in Nederland weer stijgt, waarschijnlijk door alle publiciteit erover.

Een argument is dat de Procedure zelf min of meer suggereert dat alle religieuze instituten deze onderschrijven. Degenen die seksueel misbruik melden, moeten daarop kunnen vertrouwen. En als u de Procedure niet van toepassing verklaart en er komt een melding van misbruik door een lid

van uw instituut: hoe wilt u daar dan op reageren?

Er melden zich ook nog steeds personen, die zeggen lang geleden misbruikt te zijn. Dus als u denkt dat de hoge leeftijd van uw leden een reden is om de Procedure niet van toepassing te verklaren, dan bestaat de mogelijkheid dat u bij een melding in de problemen komt. Daarnaast is het zo dat de Procedure niet alleen op de leden betrekking heeft, maar ook op werknemers.

Kortom, als u nog niet het besluit hebt genomen om de Procedure van toepassing te verklaren voor uw instituut, dan is er alle reden dat alsnog in uw bestuur te bespreken.

Wilt u vervolgens niet te lang meer wachten ons het Antwoordformulier toe te sturen?

Overigens treft u als bijlage bij dit nummer van het Bulletin een Persbericht van Hulp en Recht aan.

Ad Leys, secretaris KNR

Cultureel misbruik

Op de site van het Vaticaan (<http://www.vidimusdominum.org>) troffen we eind vorige maand een merkwaardig bericht aan over rechtszaken die in Canada worden gevoerd tegen de Oblaten van Maria Onbevleete Ontvangenis (OMI) in de provincie Manitoba. Het gaat om gevallen van 'cultureel misbruik' in de periode 1930-1960 in scholen die bezocht werden door kinderen van inheemse stammen. De Canadese dagbladen hebben betoogd dat de Oblaten geen blaam treft en benadrukten dat veel aangeklaagden leken waren, die inmiddels zijn overleden. Bovendien zijn veel van de beschuldigingen tamelijk

algemeen. Een voorbeeld van een gewraakte uitspraak: *Hij noemde me een barbaar*. Er zijn geen aanklachten tegen de Oblaten gerelateerd aan seksueel misbruik. Bernard Pinet, vice provinciaal van Manitoba, wees op het werk van de congregatie gericht op het beschermen van inheemse volken. In feite hebben de Oblaten in de loop van de negentiende en de twintigste eeuw 141 woordenboeken en 74 grammaticaboeken gepubliceerd in 27 verschillende inheemse talen.

WvdV

SPA-studiedagen 29 april en 2 mei 2002

De 'Stichting Pastoraal Adviesbureau' (in de wandelgangen beter bekend als het SPA) is ruim tien jaar geleden voortgekomen uit het toenmalige CAPER (Consultatie- en Adviesbureau voor Priesters en Religieuzen). Het SPA is een pastorale voorziening dóór en overwegend vóór religieuzen en wordt financieel gedragen door veertig orden en congregaties. Van meet af aan is gestreefd naar een minimum aan organisatie en een maximum aan rendement. SPA biedt advies, begeleiding en therapie aan (ex-)religieuzen in psychische en/of geestelijke nood. Maar het bureau helpt ook anderen: priesters, pastorale werk(st)ers, kandidaat-kloosterlingen, relaties en partners van priesters en religieuzen.

Aangezien zr Christa Schrama – de spil van het uitvoerende werk – tijdig haar aanstaande pensionering (op 1 september 2003) heeft aangekaart, is het de vraag of en hoe het SPA-werk na genoemde datum zal doorgaan. Tijdens de jaarvergadering 29 april 2002 werd besloten om een commissie te formeren, die hieromtrent een voorstel zal formuleren. Onder de partipanten werd gezocht naar drie personen, die een advies zullen uitbrengen over de toekomst van SPA. In het advies zullen onder meer de volgende kwesties meegenomen moeten worden:

- ◆ de dalende lijn in het aantal nieuwe cliënten;
- ◆ de structuur waarin een eventueel nieuwe SPA-stafmedewerker kan functioneren;
- ◆ een heldere taakomschrijving voor de SPA-stafmedewerker,
- ◆ duidelijkheid omtrent de voortzetting van de SPA-studiedagen;
- ◆ de financiële consequenties van een en ander.

De samenstelling van deze commissie is als volgt: zr Tiny Hölscher (Witte Zusters), p Kees Maas svd en p Koos de Rooij scj. Deze personen zullen met

het huidige SPA-bestuur en de staf in gesprek gaan en ook is gewezen op de wenselijkheid van overleg met het bestuur van de KNR. In de vergadering werd waardering uitgesproken voor de discrete en persoonlijke benadering van de huidige SPA-staf. Hoe kan dat in de toekomst gewaarborgd blijven? Er werden aarzelingen geuit over de wenselijkheid om opnieuw een staf-medewerk(st)er in dienst te nemen. Problematisch in dit verband is onder andere het gegeven dat het om een krimp-baan gaat.

De commissie kan aan de slag, want de vragen zijn duidelijk. In het voorjaar van 2003 kunnen de participanten een concreet voorstel tegemoet zien.

Zr. Christa hield vervolgens een voordracht onder de titel *woestijn – levensvreugde – gebed*. Treffend verwoordde zr Christa daarin een aantal vragen naar aanleiding van het gegeven dat bidden een relationeel gebeuren is. Hieronder een fragment:

Bidden veronderstelt het kunnen aangaan en onderhouden van een persoonlijke, affectieve relatie. Het lijkt mij dat deze relatie hetzij met God en/of met mensen een zekere relatie-bekwaamheid vraagt.

Vragen hieromtrent zijn bijvoorbeeld:

- ◆ Kunnen we leven met onze eigen existentiële eenzaamheid, eenvoudig gezegd: kunnen we 't in de diepte uithouden met onszelf of lopen we steeds bij onszelf vandaan? Enkele jaren geleden hebben we een studiedag gewijd aan het verschijnsel 'eenzaamheid'. Naast negatieve eenzaamheid is er ook een positieve vorm van alleen zijn die in ons leven moet worden toegelaten, willen we echt onszelf kunnen zijn.
- ◆ Kunnen we stilte en zwijgen een plaats geven in ons leven, of moeten we altijd maar praten over van

alles en nog wat? We kunnen niet steeds in de gemeenschap leven. We hebben behoefte aan afzondering, aan alleen-zijn om in de stilte weer nieuwe krachten op te doen. We zijn niet in staat om steeds te 'geven' (dienen), maar de kunst om te 'ontvangen' is minstens zo belangrijk, wil de balans in ons leven in een goed evenwicht verkeren. Met dat 'ontvangen' bedoel ik gezonde ontspanning op welk terrein dan ook, maar evenzeer afzondering in stil gebed.

- ◆ Kunnen we de ander/Ander werkelijk de ander/Ander laten of verwachten wij al dan niet bewust dat anderen onze eenzaamheid opheffen? Zijn we geneigd die ander in feite in beslag te nemen? Laten we die ander/Ander werkelijk die vrijheid, die eigenheid en eigen plannen, waarover wij niet kunnen beschikken?

Als we aan deze grondvoorwaarden voldoen staan we steviger in het leven en zijn we minder afhankelijk van wat anderen van ons denken, van het al dan niet door hen te worden gewaar-

deerd. Dan zijn we thuis bij en in onszelf en dan lukt 't ons ook beter om bij God te zijn. We beleven onszelf als diegenen die wij in essentie zijn: mensen door God geschapen, gekend en bemind. De existentiële eenzaamheid heeft dus ook een positieve kant. Zij biedt ons de ontvankelijkheid om ons door God aanvaard te weten. Dit is de basis voor een gezond zelfrespect en psychische zelfaanvaarding.

Na de middag voerden per bijeenkomst twee co-referenten het woord. De teksten van de vier co-referaten van Frans Timmermans cssp, Sanny Bruijns o.carm, Chrétienne Nibbelke en Gerard Mathijssen osb werden uitgereikt.

Voor meer informatie: SPA-secretariaat, Ginnekenweg 331, 4835 ND Breda. Tel. 076-5655650.
Zr Christa Schrama, Troelstralaan 68, 2104 VR Heemstede. Tel. 023-52289034.

UISG-regio-vergadering *Heeswijk, 15-19 april 2002*

De UISG, de Internationale Unie van Algemene (vrouwelijke) Oversten, komt eenmaal in de vier jaar bij elkaar. Daarnaast komen de laatste jaren de algemene oversten eenmaal per vier jaar in regiogroepen bij elkaar. De indeling in regiogroepen is gebaseerd op geografische en taalkundige criteria. Nederland is lid van de Engelstalige regio en ontmoet daar de oversten van Ierland, Schotland, Engeland, Noorwegen en Malta. Dit keer was Nederland het organiserende land. Dat betekent dat de algemene oversten uit Nederland verantwoordelijk zijn voor de planning van deze bijeenkomst, zowel organisatorisch en inhoudelijk. Ik werd gevraagd om deze Engelstalige vergadering mee voor te bereiden en

voor te zitten. Een hele uitdaging maar een plezierige!

Nu was er in mei 2001 in de grote UISG vergadering in Rome een hartverwarmend document opgesteld, waarin bijna 800 vrouwelijke oversten verklaarden om zich in solidariteit met elkaar nadrukkelijk op alle niveaus te verzetten tegen *het misbruik en de seksuele uitbuiting van vrouwen en kinderen*.

Het ontroerde me toen ik deze verklaring voor de eerste keer las. Ik realiseerde me dat ik lid ben van een wereldwijde congregatie en dat wij hoogstwaarschijnlijk allemaal op de een of andere manier bezig zijn met

het strijden voor vrede en gerechtigheid. Deze verklaring vormde het uitgangspunt voor de vergaderdagen in Heeswijk. De eerste anderhalve dag hebben we besteed aan de onderlinge kennismaking, zowel van de individuele aanwezige oversten als van de diverse nationale conferenties. Wanneer je als begeleidster zo naar al die verhalen mag luisteren krijgen al die vrouwen een gezicht. Heel openhartig vertelden de zusters over problemen, uitdagingen, verdriet en blijdschap en dat was indrukwekkend en inspirerend.

Berma klein Goldewijk was aanwezig bij de presentatie van de landen. De vraag aan haar was: "Kun jij enkele kanttekeningen maken die ons verder helpen in de verschillende landen"? Berma werkt als theologe met hart en ziel voor mensenrechten. Zij ging met name in op gevoelens waarmee je geconfronteerd wordt wanneer je probeert geëngageerd te leven.

Het was een bijzonder boeiende sessie.

De ochtend van de derde dag hadden we de Stichting Religieuzen Tegen Vrouwenhandel op bezoek. Voor velen van ons is het werk van de stichting bekend. Het doel van deze bijeenkomst was het formeren van een netwerk zodat we in de landen waar wij medezusters hebben iets kunnen betekenen voor verhandelde vrouwen. De Stichting heeft op dit moment al

folders in 45 talen. De volgende taal wordt het Maltees!

In de middag bezochten we een kloosterverzorgingshuis van de zusters van Liefde in Tilburg. Dit punt was op verzoek op de agenda geplaatst om anderen een beeld te geven van de zorg voor oudere medereligiuzen in Nederland.

Het bezoek aan de Keukenhof op de vierde dag zorgde voor een goede mix van inspanning en ontspanning. Het zien van zoveel schoonheid streelt iedere keer opnieuw je wezen. En onze gasten waren overdonderd; ze hadden niet verwacht dat het zo mooi zou zijn. Vrijdag was de dag van afsluiten, nieuwe afspraken en evaluatie.

Het programma werd verdiept en verrijkt tijdens allerlei soorten vieringen die door de verschillende landen waren voorbereid. Vanuit dit vieren met elkaar, het weten dat je samen bewogen bent in God en bewogen om de mensen en de wereld die je worden toevertrouwd, voel je je gedragen tijdens zulke dagen. De opzet was niet zozeer om besluiten te nemen, maar om elkaar te leren kennen, elkaar te inspireren en van elkaar te leren. Aldus geschiedde, vonden de deelnemers.

zr Chrétienne Nibbelke

Studiedagen Pastoraal werkenden

24 april en 7 mei 2002

Onlangs vonden twee bijeenkomsten plaats van en voor besturen van religieuze instituten en pastoraal werk(st)ers. De bedoeling was om ervaringen en opvattingen uit te wisselen. Daarbij ging het onder meer om vragen als: wat hebben een bestuur van een religieus instituut en een pastoraal werk(st)er elkaar te bieden? Hoe ziet een goed plan van een religieus instituut eruit, waarin het pastoraat een eigen plaats in de organisatie heeft gekregen en waarin de voorwaarden voor 'adequaat pastoraat' zijn bepaald en vastgelegd?

Een instructief onderdeel van het programma was de inleiding van Zr Truus Sonder, algemeen overste van de Zusters van Liefde van Schijndel. In een helder gestructureerd betoog vertelde zij over de plaats en inhoud van pastoraat binnen haar religieus instituut en het proces dat hieraan vooraf was gegaan. De Zusters van Liefde, een Brabantse congregatie, zijn gesticht in 1836 te Schijndel. Anno 2002 telt de congregatie 367 leden, verspreid over negen gemeenschappen. Een honderdtal zusters leeft zelfstandig of in kleine groepjes. De gemiddelde leeftijd van de zusters bedraagt 78,5 jaar.

Voorgeschiedenis

Het rectoraat van pastor van der Schoor (1952-1991) bracht onder meer vernieuwende liturgie in het Moederhuis en toenemende samenwerking onder pastores.

Van 1991 tot 2000 was G. de Koning pastor van de congregatie. Hij maakte de eigen krachten van de geloofsgemeenschap wakker. Hij riep zusters op en vormde haar tot het dragen van taken binnen de geloofsgemeenschap.

Bij zijn aantreden trof de pastor een onduidelijke situatie aan: er was geen

taakomschrijving, geen pastoraal plan en pastoraat vormde geen thema. Hij had behoefte helder te krijgen vanuit welke visie een pastorale taak wordt gedaan of dient te worden gedaan. Een congregatiegemeenschap is vanouds opgebouwd rond apostolaat, gebed en gemeenschap. Hieraan gekoppeld zijn het profetische-, het priesterlijke- en het herderlijke facet. Dit werd vertaald in drie wijzen van pastoraal handelen, die de gemeenschap in stand houden: leren, vieren en dienen. Tijdens het kapittel in 1994 werd een plan voorgesteld door de pastorale denkgroep. Het stuk gaf veel stof tot discussie, maar haalde de eindstreep niet. Vervolgens gaf het kapittel als opdracht om een beleidsplan te maken. In de paragraaf pastoraal handelen van dat plan ging het om de volgende kern:

- zelfstandige geloofsgemeenschap
- pastorale identiteit: als gemeenschap draagster van het visioen van het Rijk Gods in onze bekommernis om gerechtigheid
- pastoraal handelen: leren, vieren, dienen.

Vanaf het begin stond bij ons in de praktijk de dienende taak voorop. Maar we hebben als gemeenschap twee belangrijke wijzigingen doorgevoerd:

- ◆ de actieve liefdewerken en dienstverlening aan externe doelgroepen is grotendeels weggevallen en overgenomen door overheidsinstanties en maatschappelijke instellingen.
- ◆ de ondersteunende taken in de interne dienstverlening zijn grotendeels overgenomen door lekenpersoneel.

Doordat het externe en interne dienen hun gebruikelijke concretisering verloren hadden, was het noodzakelijk om de organisatie daaraan aan te passen. In 1997 werd met behulp van een organisatiedeskundige een begin gemaakt met een herstructurering van

de congregatie. Twee jaar later kwam een notitie gereed waarin de doelstelling, taken en plaats in de organisatiestructuur van het pastoraal centrum zijn neergelegd. Dit centrum werd in 2000 gerealiseerd.

In de notitie is onder meer belicht hoe wij de pastorale identiteit van onze congregatiegemeenschap zien:

- het is een zelfstandige geloofsgemeenschap van vrouwelijke religieuzen, herkenbaar aan een barmhartige levenshouding,
- die wil meewerken aan het realiseren van het visioen van het Rijk Gods; een rijk van gerechtigheid, vrede en liefde,
- waarin de accenten van leren, viëren en dienen wegen zijn, waarlangs we ons leven blijvend verdiepen en verinnerlijken.

Deze pastorale identiteit ligt in de primaire lijn van ons leven; daar draait alles om, het is de centrale as. Ook nu de Congregatiegemeenschap veel oudere medezusters telt, willen we een levende geloofsgemeenschap blijven en daartoe gestimuleerd en geïnspireerd worden. De Eeuwige, de Ene weten we als Bron aanwezig in onze onderlinge verbondenheid.

Naarmate onze liefdewerken zijn weggevallen, hebben we de taak de liefde meer te laten groeien. We bewegen van werkgemeenschap naar leefgemeenschap en hebben de opdracht *“om te zien naar elkaar, omdat God omziet naar ons”*.

Leerpunten

Het is van belang onderscheid te maken in inhoud en vorm van pastoraat. In andere categorieën onderbrengen werkt openend. Pastoraat dient ter ondersteuning en wordt ontwikkeld binnen de totale structuur van een religieus instituut.

- ◆ Het kerkelijk recht spreekt over het ambt van een hogere overste. Verhelder de plaats van het kapittel en het bestuur (en daarbinnen de positie van de hogere overste) in relatie tot pastoraat met elkaar. Termen die hierbij passen zijn ‘respect voor elkaar’ en ‘aanvullend naar elkaar toe’. Wees voorzichtig met termen als ‘vrijplaats’. Als bestuur moet je voorwaarden scheppen voor een gezond en verantwoord pastoraat.
- ◆ Je doet er ook goed aan om pastoraat groter of breder te zien dan waar zusters behoefte aan hebben. Wees waakzaam voor consumptief gedrag.
- ◆ Je kunt pas op verantwoorde wijze pastoraal werkenden in eigen dienst aanstellen als je als religieus instituut een pastorale visie hebt ontwikkeld.
- ◆ Van pastoraal werkenden wordt grote affiniteit gevraagd met de spiritualiteit en het charisma van het instituut.
- ◆ Communicatie over het proces met alle leden van het instituut door middel van regionale bijeenkomsten en brieven van het bestuur. Besprekingen in het Beleidsoverlegorgaan en met de leidsters.
- ◆ Bestuur en pastoraal centrum (priester en pastoraal werkenden) dienen ten nauwste samen te werken en de eigen positie helder te houden. Ook daarbij is communicatie in de verschillende geledingen van wezenlijk belang.

Na de inleiding van zr Truus Sonder was het woord aan Annemiek Alferink, die de andere kant belichtte, sprekend vanuit eigen ervaringen en die van collega pastoraal werk(st)ers.

Haar eerste tip: stimuleer als orde of congregatie uw pastorale werk(st)er deel te nemen aan een regionaal pastores-overleg of, als het nog niet bestaat, het in uw regio op te richten. Pastorale werk(st)ers staan meestentijds op eenmensposten en de uitwisseling met collega's is prettig en waardevol.

Pastor bij de Zusters van Liefde

Bijna tien jaar geleden (november 1992) werd ik door het bestuur van de zusters van Liefde benoemd als pastor in het klooster-verzorgingshuis Mariëngaarde in Aarle Rixtel. Ik had toen mijn doctoraal theologie gehaald in Nijmegen en de Pastorale Vorming in Tilburg afgerond. In eerste instantie kwam ik in dienst van de stichting, die Mariëngaarde beheerde. Er ging op dat moment al het nodige verkeerd. Ik werd geïntroduceerd door de directeur. Dat was formeel correct, maar voor sommige zusters was het daarvoor niet duidelijk dat het bestuur achter me stond. Later bij een conflict bleek dat dat wél het geval was, maar mijn eerste maanden zijn hierdoor bemoeilijkt. Natuurlijk moesten het bestuur en ik het wiel nog uitvinden; ik was een van de eerste pastores die in een dergelijke functie werd benoemd. Hiervan heb ik geleerd - en dat is door collega's vervolgens bevestigd - laat aan de zusters merken dat u als bestuur achter de pastor staat die u heeft aangesteld.

Wat dat betreft heb ik geboft met het bestuur en met de beide toenmalige huisoversten in Aarle-Rixtel, die mij steeds loyaal terzijde stonden. Ik ben vanwege alle gevoeligheden die er lagen rustig van start gegaan. Mijn taken waren slechts globaal aangegeven, gedeeltelijk geënt op de beroepscode zoals die door de vereniging van pastoraal werkenden is uitgegeven. Die taken hebben zich langzamerhand

moeten ontwikkelen. Zo had ik aanvankelijk geen enkele taak in de liturgie en dat is bij sommige collega's helaas nog steeds zo. Ik ben begonnen met het bezoeken van de zieken. En toen ik een bijbelmiddag aankondigde kwamen er meer dan dertig zusters op af. Aan die eerste middag heb ik een aantal trouwe bijbelgroepen overgehouden. Veel zusters hebben grote belangstelling voor de bijbel.

Toen kort na mijn benoeming mijn priester-collega enkele maanden door ziekte uit de running was, ben ik begonnen tweemaal in de week Woord en Communievieringen te houden en dat doe ik nu nog. Maar mijn belangrijkste werk is natuurlijk het individueel pastoraat.

Taken en verantwoordelijkheden

Deze functieomschrijving is later nog uitgebreid en verduidelijkt. Pastores hebben meestal een part-time aanstelling en daardoor is voortdurende beschikbaarheid geen haalbare kaart. De verwachtingen op dit terrein zijn soms te hoog gespannen. Tweede tip voor besturen: wees niet te krap met het aantal uren en help de grenzen bewaken.

Voorafgaand aan de functieomschrijving en aansluitend op het beleidsplan is een preambule gewenst, waarin de opvattingen van het religieus instituut staan vermeld over de inhoud van pastoraat en de specifieke spiritualiteit van de Congregatie (vergelijk het beleidsplan van zr Truus Sonder). Een functieomschrijving zou vijf paragrafen kunnen bevatten:

Taken, Overlegstructuren, Plaats in de organisatie, Verantwoordelijkheden en Werkwijze.

Tot de **taken** van een pastor in een kloosterverzorgingshuis behoort in de eerste plaats het individueel pastoraat. Dat moet prioriteit hebben. Ziekenbezoek, stervensbegeleiding, palliatieve zorg en hulp bij rouwverwerking horen hier vanzelfsprekend bij.

Ten tweede inbreng in de liturgie. De pastor gaat zelfstandig voor in ver-

schillende soorten diensten zoals gebedsvieringen, en woord en communievieringen. Hij of zij heeft inbreng bij eucharistievieringen, uitvaarten en jubilea, voor zover er ruimte is bij de priester-collega. Onder de taak vormingswerk vallen gespreksgroepen, bijbelgroepen en bezinningsdagen.

De **overlegstructuren** moeten doelmatig zijn en ook uitvoerbaar. Wanneer bijvoorbeeld in de functieomschrijving van de pastor staat dat zij regelmatig overlegt met de zorgmanager, moet dat ook in de functieomschrijving van de zorgmanager terugkomen. Anders is de kans te groot dat er niets van terecht komt

Overleg met kloosterleiding en bestuur(sleden) is zonder meer noodzakelijk. Het is wel praktisch over termijnen afspraken te maken om te voorkomen dat het er bij inschiet. Ook belangrijk is overleg in een pastoraal team. Daarin kunnen de bewoners, de kloosterleiding en de verzorging vertegenwoordigd zijn, naast de priester en de pastor. In dit pastorale team zouden, bij ontbreken van een ethische commissie ethische kwesties kunnen worden besproken.

De **werkwijze** ligt eigenlijk vast door de aard van het beroep: de pastor werkt zelfstandig en deelt het werk naar eigen wijze in. Al deze zaken kunt u ons pastores ook met een gerust hart toevertrouwen. We hebben een recente opleiding op dit gebied. Het doet de zusters goed te zien dat er mensen zijn die zich speciaal met hun geestelijk welzijn bezighouden. Natuurlijk brengt iedere pastor een eigen spiritualiteit in die ook voor de zusters heel verrijkend kan zijn.

Mijn eigen bijbelse spiritualiteit bijvoorbeeld die ik de *spiritualiteit van de nabijheid* zou willen noemen is geënt op Deuteronomium 30, 11-14: Het woord dat ik je vandaag geef gaat je krachten niet te boven en ligt niet buiten je bereik. Het is niet in de hoogte, niemand hoeft om het te kennen de hemel te bestormen. Het is niet

eindeloos ver weg, niemand hoeft om het te vinden de wereldzeeën over. Nee Gods Woord is bij je, ligt je voor in de mond, Het is diep in je hart. Daarom kun je het volbrengen. God stelt geen onmogelijke eisen aan mensen, Hij kent ons immers en is ons nabij. Voor sommige zusters kan het idee dat God niet het onmogelijke van ons vraagt, ons geen onmogelijke taken oplegt, heel bevrijdend werken.

Het feit dat pastores allemaal aanzienlijk jonger zijn dan de gemiddelde zuster vinden veel zusters prettig. Ik ben als 56-jarige bepaald niet meer zo piep, maar in de ogen van de zusters ben ik jong. Op die manier kun je al iets betekenen door er alleen maar te zijn. Natuurlijk realiseert elke pastor zich dat niet alle zusters op dezelfde manier geloven. Aanhangers van Confrontatie en van de Acht Mei Beweging vinden we in ieder huis. Meestal maakt het dit werk alleen maar boeiender.

Plaats in de organisatie

De plaats in de organisatie vormt een belangrijk onderdeel van de functieomschrijving. Hieromtrent bestaat onduidelijkheid en op dit terrein komen veel moeilijkheden voor. In eerste instantie hoort een pastor onafhankelijk te zijn. Dat is ook een goede zaak omdat je aanspreekbaar moet zijn zonder dat er een rapportageplicht is. Wat dat betreft hebben we ons allemaal te houden aan de beroepscode. Maar als gevolg van deze vrijplaatsfunctie wil het wel eens gebeuren dat de pastor min of meer onzichtbaar wordt, iemand waarmee geen rekening gehouden hoeft te worden.

Voor veel lekenpersoneel is de functie van een pastor vaak helemaal niet duidelijk en soms vindt het management je alleen maar een lastige figuur die steeds inbreuk wil maken op het stroomlijnen van de organisatie.

De huizen waar pastores werken, hebben tegenwoordig allemaal een zorgvisie. In een huis waar religieuzen wonen zou die zorgvisie ook iets moeten bevatten over het geestelijk welzijn

van die religieuzen en de manier waarop men dit in de zorgvisie wil laten uitkomen. Zo wordt op Mariëngaarde de holistische mensvisie gehanteerd - dat wil zeggen men gaat uit van de hele mens, lichaam ziel en geest. Maar toen het hele personeel daarover werd geïnformeerd, inclusief keukenpersoneel en technische dienst, werden de pastores en kloosterleiding niet uitgenodigd.

Het pastoraal beleidsplan en het functioneren van een pastoraal team

Zr Truus Sonder gaf een goed voorbeeld van een pastoraal beleidsplan. Het plan is in samenspraak met zusters en pastores tot stand gekomen. Dat is natuurlijk belangrijk, want dan wordt het ook in brede kring gedragen. Wanneer dat dan nog wordt gekoppeld aan openheid, zijn de slagingskansen goed. In elk geval zal de spiritualiteit van waaruit het is geschreven voor elke orde en congregatie verschillend zijn.

Het is voor elke orde en congregatie van belang dat ook goed naar de wat verdere toekomst wordt gekeken. Zo langzamerhand is het tijdperk van fusies van kloosterverzorgingshuizen aangebroken. Dat zal veelal gaan gebeuren met grote overkoepelende organisaties. De ordes en congregaties zouden moeten opletten dat de eigen religieuze identiteit en spiritualiteit daarbij niet in rook opgaan. Heb je als die identiteit een keer uit handen gegeven dan krijg je deze zo maar niet terug. Zoals hiervoor al vermeld zou het pastoraal team kunnen bestaan uit pastores, priesters, kloosterleiding en afgevaardigden van de zusters. De pastor kan de leiding hiervan op zich nemen. In samenwerking met het bestuur kan dit pastorale team het beleidsplan opstellen en na overleg met andere gremia uitvoeren. Daarnaast fungeert het pastoraal overleg als klankbord voor pastor en priester.

Communicatie

Communicatie is in kloosterverzorgingshuizen een probleem. Zusters zijn vaak de moderne, rechtstreekse manier van communiceren niet gewoon. Ook de hiërarchische structuur van vroeger speelt veel zusters parten. Problemen worden niet uitgepraat, kritiek blijft ondergronds en in de wandelgangen worden zaken geregeld. Ook hebben sommige zusters de neiging de confrontatie uit de weg te gaan, hetgeen meer een generatie- en sekseprobleem is dan iets specifiek van zusters. Het part-time werken speelt daarin ook een rol, want dan ben je afhankelijk van schriftelijke mededelingen. In elk geval moet duidelijk zijn wie de beslissingen neemt. Dit wat betreft de communicatie tussen de zusters en de pastor. Ook de communicatie met het bestuur, met de kloosterleiding, en met de verzorging is van groot belang. Contact met het bestuur is des te belangrijker omdat het bestuur zelf in de eerste plaats verantwoordelijk is voor goed pastoraat voor de zusters. Wanneer een bestuur dit delegeert moet het weten wat er -in zijn naam- gebeurt. Daarnaast moeten bestuur en pastores blijven communiceren over taken en verwachtingen. Besturen moeten zich wel realiseren dat er sprake is van een normale arbeidsverhouding. De pastor heeft geen gelofte van gehoorzaamheid afgelegd.

Ook goede communicatie met de kloosterleiding is belangrijk. Wanneer de relatie goed is, kan zij de pastor wijzen op zusters die hulp of aandacht nodig hebben. Gelukkig is mijn relatie met de kloosterleiding op Mariëngaarde goed. We overleggen over vieringen en jubilea en bereiden samen de uitvaarten voor. Daarnaast lopen we voor acute problemen gemakkelijk bij elkaar naar binnen. Bij sommige pastores staat het geven van cursussen aan het personeel in de functieomschrijving. Maar dit heeft alleen zin wanneer het verplicht in werktijd wordt georganiseerd.

Verhouding met priester-collega's

Dit onderwerp biedt stof voor een roman. Sommige priesters vinden de pastor een lastige indringer of denken dat je bent aangenomen om naar hun kwalen te luisteren. Natuurlijk zijn er ook priesters die in gelijkwaardigheid met je samenwerken en het oprecht betreuren dat vrouwen in de kerk zo'n slechte positie hebben. De aard van de relatie hangt af van de karakters van beiden, de plaats die zij in het kerkelijk spectrum innemen en ook de houding van de zusters. Wanneer de zusters menen dat iemand met een wijding altijd gelijk heeft, is het voor pastores moeilijk werken. Het komt nog te vaak voor dat de pastor maar moet zien de relatie goed te houden. Vaak is dit ook het gevolg van miscommunicatie en onuitgesproken verwachtingen van het bestuur aan de

priester. Besturen hebben hier een niet te onderschatten taak: blij achter uw pastor staan en wees duidelijk.

Tenslotte: hoe moeizaam het soms ook gaat, toch is dit pastoraat aan oudere religieuzen een dankbaar beroep. Ik heb er nooit spijt van gehad dat ik dit werk ben gaan doen. Het vertrouwen en de warmte die ik van velen heb mogen ontvangen wegen ruimschoots tegen de problemen op en zijn er de oorzaak van dat ik nog steeds met plezier naar mijn werk ga.

Annemiek Alferink

In het volgende nummer van dit blad: de aanbevelingen, die voortgekomen zijn uit deze studiedagen.

Stichting Noodhulp Vluchtelingen Rijnmond (SNVR)

In gesprek met Ben Vocking o.p.

De politieke aardverschuiving waarvan de afgelopen maanden sprake is sinds de plaatselijke- en landelijke verkiezingen maakt ons nieuwsgierig. Met welk beleid zal de nieuwe regering straks de beloften aan de kiezers willen inlossen? Tijdens de campagne werden krachtige uitspraken gedaan over dé thema's waar het in het publieke debat om draait: veiligheid, onderwijs, zorg en buitenlanders.

Ben Vocking o.p., tot voor kort landelijk coördinator van alle migrantenparochies, maakt zich zorgen over de uitkomsten van een nieuw te voeren beleid voor vreemdelingen. Hij heeft de laatste jaren het maatschappelijk draagvlak voor buitenlanders geleidelijk af zien brokkelen. Welwillendheid, misschien ook naïviteit en politiek correct denken hebben plaats gemaakt voor ferm taalgebruik, waarbij men niet schuwt om de zwarte piet bij vreemdelingen neer te leggen.

Ben Vocking is voorzitter van het bestuur van de Stichting Noodhulp

Vluchtelingen Rijnmond (SNVR), een organisatie die circa 13 à 14 jaar geleden werd opgericht en zich als PIN-project mag verheugen in de sympathie van religieuzen. Vocking: Wij zijn een noodvoorziening en richten ons op de officieel uitgeprocedeerde asielzoekers voor wie er toch nog enig perspectief is, al klinkt dat misschien tegenstrijdig. Wij houden kantoor bij de Vereniging Vluchtelingenwerk en via die weg komen we in contact met mensen. De stichting zorgt voor het ondersteunen in levensonderhoud en huisvesting, bij bijzondere kosten voor geestelijke of fysieke gezondheid, vertaalkosten, rechtsbescherming, handgeld bij terugkeer, enzovoort. Het is een druppel op een gloeiende plaat, dat realiseren we ons heel goed, maar toch is het belangrijk dat er iets gebeurt voor deze mensen.

De SNVR organiseerde enkele jaren geleden samen met verwante organisaties een conferentie rond de vraag: *Hoe nu verder?* Algemeen bestond

namelijk de indruk dat de zaak helemaal dicht zou slibben, omdat de illegalen bijvoorbeeld steeds meer de daklozen bij de opvang verdrongen. Uit die conferentie vloeide *Vice Versa* voort. Dit initiatief ontstond in samenwerking met de Pauluskerk, de Stichting voor Kerkelijke Sociale Arbeid, het Centrum voor Dienstverlening, het Leger des Heils, het Katholiek en het Gereformeerd Centrum voor Welzijnsbehartiging. De doelstelling is het creëren van een aantal opvangplekken voor mensen die geen perspectief meer hebben op een legaal verblijf in Nederland. Het idee is mensen in een rustige omgeving tijd te gunnen na te denken over de te zetten stappen en voor hen vervolgens contacten te leggen bij vertrek naar elders. De parochie van de Kruisvinding hier in Rotterdam-Zuid heeft voor drie jaar gratis een ruimte ter beschikking gesteld. De opening van die ruimte - *Plexat* (Plek zat) geheten - werd verricht door de bisschop, waardoor er ook een diocesaan draagvlak kan groeien.

Ben Vocking herinnert zich een bijeenkomst van de migrantenpastores in Rotterdam waarbij Joop Wijn, CDA-woordvoerder voor het asielbeleid, was uitgenodigd. Vocking: Wij hebben ons realistisch opgesteld, want wij begrijpen ook best dat we in Nederland niet iedereen kunnen opnemen, die zich hier zou willen vestigen. Maar het gaat er om dat je toch op een humane manier met die mensen omgaat. Daarbij is kennis van andere culturen wezenlijk. Je kunt bijvoorbeeld een Afrikaan

nooit met lege handen terugsturen. Dat is voor die mensen hoogst beschamend en vernederend. Daarom drongen we er bij Wijn op aan om terugkerende Afrikanen een cursus mee te geven en eventueel wat gereedschap. Hij maakte een betrokken en welwillende indruk. Onze teleurstelling was dan ook groot toen Wijn enkele weken daarna op tv Ella Kalsbeek aanviel, die het plan lanceerde om cursussen te organiseren voor afgewezen asielzoekers.

Het blijft noodzakelijk om het draagvlak in de samenleving voor deze mensen te vergroten. Hoe je dat zou kunnen doen? Laat iedereen de moeite nemen om de verhalen van vreemdelingen te beluisteren en te lezen. Een Irakese familie (echtpaar met vijf kinderen) kwam zeven jaar geleden naar Nederland. Bij binnenkomst hadden ze verzwegen dat ze reeds eerder een poging hadden gewaagd in Duitsland. Toen men daar na vier jaar in Nederland achterkwam werd hun asielaanvraag afgewezen. Maar zeg nou zelf: ieder van ons zou onder die omstandigheden toch precies hetzelfde gedaan hebben?

Door je werkelijk open te stellen voor de verhalen van anderen ontdek je dat iedere vreemdeling een eigen gezicht en een eigen voorgeschiedenis heeft. Wanneer je je probeert te verplaatsen in de positie van de ander word je vanzelf aanzienlijk milder in je oordeel.

Uit het jaarverslag 2000 van de SNVR:

Het zal duidelijk zijn dat niet iedereen die een beroep doet op de SNVR ook echt ondersteund gaat worden. Dit is nooit zo geweest. De SNVR heeft criteria, enerzijds van juridische aard, anderzijds van humanitaire aard. De minst weerbaren in deze samenleving zullen eerder geholpen worden dan de meer weerbaren. De ondersteuning van de SNVR is ook altijd tijdelijk, er is altijd een eindpunt ingebouwd in de ondersteuning; dat wordt ook vanaf het begin duidelijk gemaakt aan betrokkenen. Nooit wil de SNVR de illusie wekken problemen van anderen over te willen nemen: mensen blijven zelf verantwoordelijk hoe zij hun leven willen inrichten. Het gaat erom juridische en menselijke onrechtvaardigheden (proberen) te herstellen. Dit

eindpunt is beslist niet alleen de uitkomst van een of andere (juridische) procedure gericht op voortgezet, legaal verblijf in Nederland. Voor sommigen zal duidelijk zijn of worden dat er voor hen geen toekomst in Nederland ligt. Indien betrokkene daarvan overtuigd is of raakt, wil en zal de SNVR de helpende hand bieden om vertrek uit Nederland op menswaardige wijze te helpen realiseren.

Verhalen van vluchtelingen. Kijk op internet:

<http://www.vluchtelingenwerk.nl> en klik vervolgens op de button *verhalen vertellen*. De Werkgroep Vredesvraagstukken van de Stichting Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religi-

euzen heeft een bundel verhalen samengesteld, getiteld "Ontmoetingen op straat"(kosten: 2 Euro), Deze bundel is verkrijgbaar op het Secretariaat SNVR.

WvdV

Ontwikkelingen bij het Dienstencentrum Kloosterarchieven Nederland

In het februari-nummer van dit KNR-bulletin heeft u kunnen lezen hoe Bestuur en participanten van het KAN besloten om in eigen beheer en in een kloosterlijke setting voorzieningen te scheppen voor het toekomstig onderbrengen van kloosterlijk erfgoed: archieven, maar ook een aantal boeken, tijdschriften en voorwerpen. Gekozen werd voor een samenwerkingsstructuur met de stichting Sint Aegten, opgericht voor het beheer van de cultuurgoederen van het Kruisherenklooster te St. Agatha, nabij Cuijk. De stichtingen zetten zich gezamenlijk in voor het behoud en het toegankelijk maken van kloosterlijk erfgoed, opdat dit zichtbaar en vindbaar zal blijven voor ieder die daarin geïnteresseerd is, op het moment dat de eigenaren het materiaal niet meer in eigen kloosters kunnen plaatsen.

Inmiddels zijn een aantal volgende stappen gezet op de weg naar het realiseren van dit project, een weg die meerdere jaren van voorbereiding vergt. Alle religieuze instituten in Nederland zijn over het project geïnformeerd en met vele orden en congregaties hebben gesprekken plaatsgevonden over deelname aan de gezamenlijke plannen. Vijfenvijftig religieuze instituten hebben definitief laten weten dat zij op den

duur erfgoed in St. Agatha zullen onderbrengen; tientallen andere instituten zijn nog met besluitvorming bezig.

Een Financiële Commissie heeft, in samenwerking met het KAN-bestuur, hard gewerkt aan de financiële onderbouwing van de plannen. Daartoe zijn eerst de religieuze instituten benaderd, die samen voldoende middelen bijeenbrachten voor een verantwoorde start van het project. Op dit moment wordt gewerkt aan het benaderen van externe fondsen en sponsors met de vraag of ook zij aan dit initiatief willen bijdragen, gezien de duidelijk aanwezige maatschappelijke relevantie.

Een Commissie Inhoud publiceerde in april 2002 het rapport *Zorg voor het Kloosterlijk Erfgoed. Een unieke collectie archieven, boeken en voorwerpen*. In dit rapport wordt uitvoerig ingegaan op het doel van het project, de doelgroepen, het materiaal dat bijeengebracht zal worden en de wijze waarop dit materiaal kan worden verzameld en ontsloten. Voor het realiseren van het project werden vanuit het KAN twee nieuwe stichtingen opgericht: de stichting *Erfgoed Nederlands Kloosterleven* en de stichting *Steunfonds Erfgoed Nederlands Kloosterleven*. Binnen de laatste stichting worden de gel- den beheerd die door de religieuze

instituten bijeen worden gebracht met het expliciete doel om het kloosterlijk erfgoed veilig te stellen. De eerstgenoemde stichting is de 'werkmaatschappij' waarbinnen de werkzaamheden worden uitgevoerd die nodig zijn om over enkele jaren in St. Agatha een centrum voor kloosterlijk erfgoed te kunnen openen en te blijven verzorgen.

Het KAN-bestuur stelde met het bestuur van de stichting Sint Aegten een intentieverklaring op voor de samenwerking tussen beide stichtingen. Deze intentieverklaring zal in het komende jaar worden gevolgd door meerdere contracten waarin ieders rechten en plichten worden vastgelegd.

Samen met de stichting Sint Aegten wordt gewerkt aan plannen voor bouw en verbouw in St. Agatha. Voor het onderbrengen van de kloosterarchieven zal een nieuw depot worden gebouwd, dat voldoet aan de vereiste condities op gebied van veiligheid en klimaatbeheersing. Andere benodigde ruimtes (kantoren, leeszaal, vergaderruimte, opslag en expositie van voorwerpen, enz.) zullen worden gerealiseerd in

de westvleugel van het bestaande kloostergebouw.

In het blad *Erasmusplein* (jaargang 2002, no. 1) werd een artikel geschreven over doel en opzet van het project. Dit was voor het ANP aanleiding tot het uitgeven van een persbericht over dit initiatief en dat leidde vervolgens weer tot een aantal presentaties van het project op de radio, in kranten en in tijdschriften.

Het enthousiasme voor het initiatief is groot, van verschillende kanten. Om geïnteresseerden op de hoogte te kunnen houden, besloot het KAN-bestuur daarom tot de publicatie van een kort informatiebulletin met ingang van 2003. Tot die tijd hopen we u via de tot nu toe bewandelde wegen op de hoogte te houden van de stappen die worden gezet.

Voor nadere informatie of voor de aanvraag van het genoemde rapport kunt u contact opnemen met het bureau van het KAN, Erasmuslaan 36, 6525 GG NIJMEGEN, tel. 024-3612445. E-mail: M.Arendsen@12move.nl

Heb je vuur ?

Impressie van een SNVR-werkconferentie (23 mei 2002)

Wat heeft me geraakt op deze werkconferentie "Heb je vuur"?

De ontvangst was hartelijk en eenieder was vol goede wil om er iets moois van te maken. Het was voor sommigen een weerzien van goede bekenden en anderen maakten kennis met nieuwe zusters. Samen staan we voor een ideaal, dat meer dan de moeite waard is. De inleiding van zuster Renée de Jong, de provinciaal van de zusters Ursulinen van Bergen, sprak veel mensen aan en was uit het leven gegrepen. Ze hield een boeiend betoog en nam ieder van ons mee in de reis door ons eigen religieus leven.

Het was een echte opwarmer, die ons aanspoorde na te denken over de term "apostolisch", die eigenlijk is voortgekomen uit de documenten over het religieuze leven "Vita Consecrata".

Deze term is een vervanging van "actief" religieus leven, dat daarmee werd onderscheiden van het "contemplatief" religieus leven. Hierdoor onderscheiden we eigenlijk al het monastieke en apostolisch religieus leven, met alles wat daarmee samen gaat.

We kunnen het herleiden tot Handelingen 2:42, waarin staat dat actie en contemplatie onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. We zouden als het

ware steeds opnieuw een ritme moeten kunnen vinden tussen ons werk en gebed.

Na het tweede Vaticaans Concilie in de jaren zestig en zeventig kwam er een hele reeks van vernieuwingen. Het begrip voor elke zuster groeide: in vrijheid, persoonlijke verantwoordelijkheid en participatie bij besluitvorming.

De betekenis van religieus leven werd verdiept op spiritueel en theologisch gebied. Het gezag werd meer dienst van de leiding. De verhouding tot de wereld veranderde en daardoor kwam er grotere vrijheid bij het uitoefenen van onze taken in de wereld.

Er ontstond een veel betere en vooral levendiger verhouding met de leken, waarmee wij samen mochten werken. We zetten ons samen in voor die betere wereld!

Hoe langer hoe meer werd dit alles uitgediept in de kapittels van de diverse congregaties.

In de kapittels van de voorbije jaren werd vooral de nadruk gelegd op gerechtigheid, heelheid van de schepping, solidariteit met de armen en vrede. Er werd gezocht naar het essentiële van ons geroepen zijn in deze wereld en deze lezing nam ons daarin mee naar de vraag hoe we dat dan (nog!) mogen en kunnen invullen. Ondanks de toegenomen vergrijzing willen wij aan elkaar vragen: heb je nog vuur? Tijdens deze dag bleek dat er nog voldoende vuur en bevlogenheid was. In de kleine groepen werd er open over gepraat.

De beleidsmedewerkster van de Ursulinen, Will Verhoef sprak meer over het breukvlak in deze tijd. Zij haalde de stichteres van de congregatie aan, waarin wij ons ook konden vinden. Zij

gaf aan dat ons beeld van de wereld verandert, waardoor ons denken over Jezus van Nazareth verandert. Dit alles vloeit voort uit onze studie en uit de verandering van ons Godsbeeld in de loop der jaren. Gelukkig maar...

Onze instelling is totaal anders geworden. Religieuzen zouden zich kunnen opstellen als "wachters" om zo het vuur en het religieus verlangen steeds levend te houden.

Het is voor ons de moeite waard om samen verder te gaan in deze boeiende tijd, als we het maar willen zien. Dit kwam vooral tot uitdrukking in de kleine groepjes, waarin heel open werd gesproken en waarin veel herkenningpunten naar voren kwamen.

We zijn (uit)gezonden en we hebben vertrouwen in de toekomst. Het is als het ware een onvoltooide vernieuwing. We moeten de sporen van God ontdekken en onze stem laten horen.

Is er nog werkelijk ruimte voor ons vuur? Ik zelf denk van wel!

Je zou kunnen zeggen: de richtingwijzer is voor ons de Schrift; de Geest – het licht – is voor ons de vlam, die ons inspireert; het kompas is voor ieder van ons de constituties van onze congregaties. Vanuit onze congregaties mogen wij werken om te laten zien, dat ons licht nog lang niet onder de korenmaat staat.

Al met al was het een fijne dag, waar ik in ieder geval met veel voldoening op terug kijk.

Laten we elkaar vasthouden en elkaar steunen. Dan is het meer dan de moeite waard om samen verder te gaan, ieder op onze eigen plek om het Rijk van God nog meer gestalte te geven.

Zr A. van Erp, deelneemster

Een netwerk van compassie

Dominifestatie, 1 juni 2002

Meer dan 500 dominicaanse zusters, broeders, leken, parochianen en anderen namen op 1 juni in Zwolle deel aan de Dominifestatie 2002. Een dag om zich te bezinnen en inspiratie op te doen voor de toekomst: de dominicaanse beweging als netwerk van compassie.

Bedoeling van de Dominifestatie 2002: "Elkaar laten zien en ervaren waar en hoe de dominicaanse inspiratie gestalte krijgt." Aldus het programma-boekje. Of, in de woorden van DLN¹-voorzitter Leny Beemer-de Vos: "Geen reünie of nostalgie maar toekomstgericht. Concrete en herkenbare mensen aan het woord laten over hun leven, bidden, vieren, studie en werk. Laten zien dat de dominicaanse zending in Nederland toekomst heeft." Het precies honderdjarige Dominicaanerklooster in Zwolle was al feestelijk getooid. Bij binnenkomst in de kerk valt het oog op het immense kleurige geloofsdoek dat daar enkele dagen eerder ter gelegenheid van het Eeuwfeest is onthuld. Het randschrift luidt: "Gij zijt de lucht om mij heen. Ik adem U in, anders sterf ik. Ik sla U om als een mantel. Ik weet dat Gij nooit verslijt."

Honden en vlooien

'Dominicaanse zending nu' is het onderwerp van de toespraak van Diethard Zils tijdens de opening van de Dominifestatie. Deze Duitse dominicaan maakt sinds kort deel uit van de nieuwe internationale gemeenschap in de Europese hoofdstad Brussel. Hij is gezegend met een perfecte kennis van de Nederlandse taal.

Dominicanen worden volgens een oud Latijns woordgrapje wel aangeduid als 'Domini canes', dat wil zeggen: 'honden van de Heer'. Niet zelden in de geschiedenis van de orde gedroegen de ordesbroeders zich als "bloedgierige speurhonden", aldus Zils. Aan "monumenten van dit soort godsgedrevenheid" mag

volgens hem gerust een einde komen. Maar 'honden' mogen we wel blijven, getuige het volgende, door Zils geciteerde gedicht van een Pools meisje:

"Uit hun woning gezette vlooiën
dwalen langs duistere wegen.
Voor hen is elke hond
hoop op een beter leven."

Zils: "Hoeveel op straat gezette mensen zijn er niet in ons rijke Europa, hoeveel migranten op zoek naar brood, thuis en ontferming, hoeveel gemarginaliseerden in 'the brave new world' van de geprezen globalisatie. Als zij 'hautnah' in onze vacht een plaats van warmte zouden vinden, zou dat niet de moeite van het dominicaanse overleven waard zijn? Zou er geen plaats zijn in Zwolle, in Europa, in de wereld voor dergelijke 'honden van de Heer'?"

Zending

De dominicaanse zending wordt volgens Zils gekenmerkt door een "begaan zijn met wereld en mensen" en deze zending richt zich op "het gesprek met mensen, culturen en leefwijzen". Deze zending is zeker niet geworteld in een 'heilig moeten', maar wordt gekenmerkt door "vriendschap en daaruit opbloeiend vreugde". Onze vader Dominicus biedt van dit laatste een uitmuntend voorbeeld. Door alle ontmoetingen, conflicten en confrontaties die hij met zijn tijdgenoten had, "had hij een cynicus of een pessimist kunnen worden, maar hij zoog er vreugde uit, omdat hij iedereen, ook de tegenstander, welwillend tegemoet kwam, het goede zag en bevestigde, om zo dan zijn eigen geestelijk inzicht met hen te delen. Die vreugde en vriendschap was aantrekkelijk en aanstekelijk."

Een open ontmoeting met de mensen en de wereld om ons heen: daar komt

¹ DLN = Dominicaanse Lekengemeenschap Nederland

het volgens Diethard Zils bij de dominicaanse zending op aan: "Niet een geromantiseerd verleden, niet het rijke Roomse leven van weleer, niet de overgeërfde gecanoniseerde vormen uit de Middeleeuwen, ook niet een gedroomd reveil van de oude heerlijkheid, nee het eigentijdse levensgebeuren wacht op ons, om ons te ontmoeten."

Leven uit genade

Buitengewoon opvallend hoe in de toespraak van Zils nagenoeg alle thema's liggen vervat die daarna in de workshops aan de orde komen.

"Begaan zijn met wereld en mensen" bijvoorbeeld, maar ook "humane openheid en theologale godszin" komen ter sprake in de workshop die de titel 'Drijfveer compassie' draagt. Een citaat uit de toespraak van lekendominicaan en theoloog Erik Borgman tijdens deze bijeenkomst: "Met compassie leven, vanuit geraaktheid leven, in verbondenheid en betrokkenheid leven: het is geen zware taak, geen voortdurende, moeizaam te volbrengen opdracht. Het is uiteindelijk het goede leven zelf. Dat is in ieder geval een overtuiging die de dominicaanse traditie hooghoudt. Wij hoeven de compassie niet in de wereld te introduceren: God zij dank, want dat zou ook veel te zwaar zijn. Wij hoeven ook niet te zorgen dat zij niet uit de wereld verdwijnt. Wij hoeven haar alleen maar te koesteren, en wel door in te zien en aan elkaar en aan anderen door te vertellen dat er in compassie en betrokkenheid goed te leven valt. Dat er eigenlijk alléén in compassie en betrokkenheid, in geraaktheid en de letterlijke passie die daaruit voorkomt waarachtig te leven valt. Ik ben ervan overtuigd dat waar we dit doen wij de dominicaanse traditie voortzetten, de dominicaanse traditie die vanouds draait niet om wat er allemaal moet, maar om Gods genade, Gods betrok-

kenheid en presentie, bij ons leven in alle aspecten."

De deelnemers aan de drukbezochte bijeenkomst 'Vieren dominicanen anders?' krijgen verhalen te horen over liturgie in het rectoraat van Zwolle, het Giordano Bruno Huis in Utrecht, de Dominicusgemeente in Amsterdam en van de 'Toekomstgroep' in de parochie van het Steiger in Rotterdam. Bij alle verscheidenheid valt op hoezeer elke gemeenschap streeft naar een viering die aansluit bij de eigen ervaring van de deelnemers. "Ik zou me in elk van deze vieringen thuis kunnen voelen", aldus commentator Ad Willems.

Vreugde

Het motto van de slotviering 'Verheug u!' is ontleend aan Paulus' brief aan de christenen van Filippi (Fil. 4, 4-9). Corrie Plaisier, lekendominicaan en geassocieerd lid van 'Neerbosch', veronderstelt in haar overweging dat het "op een mooie dag als vandaag" niet zo moeilijk is om ons te verheugen. "Maar als dominicaanse beweging hebben we ook zorgen en gevoelens van onzekerheid. Hoe zal de toekomst eruit zien? Kunnen we ons werkelijk verheugen als we de realiteit onder ogen zien?! En wat is dat dan voor vreugde?"

De vreugde waar Paulus het over heeft is volgens haar "geen onrealistische opgetogenheid, maar geworteld in de realiteit van gevangenschap, onzekerheid, dreiging en machteloosheid." Het geheim van deze vreugde kan daarom slechts dit zijn: "leven vanuit vertrouwen". Een vertrouwen dat gebaseerd is op onze toewending naar God, de wereld en de mensen.

Jan van Hooydonk (lekendominicaan en journalist)

Een uitgebreide versie van dit artikel verschijnt in Dominicaans Perspectief, september 2002

Grond onder de voeten *Leeropdracht Maaïke de Haardt*

De leerstoel waartoe de Unie NKV² in 1998 het initiatief nam, werd per 1 juli 2001 realiteit, zo heeft u kunnen lezen in een eerder nummer van dit blad. Er is met name door de inmiddels opgeheven Commissie Onderzoek Leerstoel (COL) veel tijd en energie gespendeerd aan de totstandkoming ervan. Er is een koppeling gerealiseerd tussen de bijzondere leerstoel van de Unie NKV en de bestaande Catharina Halkes-leerstoel en deze werd onder de koepelnaam 'Religie en Gender' ingesteld aan de Theologische Faculteit te Nijmegen. Decaan Hans van der Ven noemde dit organisatorisch unicum een *tweezitsbankje*. Maaïke de Haardt mag er gedurende vijf jaar op zitten, één dag per week aan de ene en één dag per week aan de andere kant. Een doeltreffend middel om voortijdige slijtage op eenzelfde plek te voorkomen.

De feestelijke presentatie van de leerstoel vond plaats tijdens een symposium in de aula van de KUN op 1 juni laatstleden onder de titel: 'Treedt uit uw verborgen gaarden'. Katholieke vrouwen in historisch en theologisch perspectief. Ter toelichting meldde de uitnodiging: Verborgen gaarden worden op dit symposium niet alleen gezien als iets om uit te treden, maar allereerst als plaats van weelde, van bloei. Het beeld van een gaarde, tuin of hof heeft in de geschiedenis van theologie en spiritualiteit een bevoorrechte plek als zinnebeeld van heil. Het verwijst naar Gods nabijheid. De feministische theologie spreekt graag van 'de tuinen van onze moeders', als beeldspraak voor de religieuze erfenis van vrouwen. In het kader van haar

leeropdracht wil Maaïke de Haardt de betekenis van deze en dergelijke beelden voor onze tijd verkennen, in aansluiting bij het erfgoed van de Unie NKV. Zo laat de metafoor van de gaarde zich opnieuw lezen als verbeelding van een weten dat veel vrouwen eigen is, en dat de theologie kan verrijken: de wetenschap dat groei en bloei zegen, maar ook praktische zorg vragen, en dat juist de ervaring van zegen vaak wortelt in alledaagse praktijken als tuinieren of zorgen.

Minder bloemrijk geformuleerd gaat het bij de leeropdracht Vrouwen, geloof en cultuur om het sociale en spirituele kapitaal van de Katholieke vrouwenbeweging. Het is de bedoeling om de sociale en spirituele identiteit van vrouwen aan het licht te brengen, om haar verworvenheden aan 'praktische theologie' vanuit haar geleefde ervaring herkenbaar en overdraagbaar te maken.

Onder de speelse titel *Wie kookte het laatste avondmaal?* presenteerden Marjet Derks en Marijke Huisman de resultaten van hun onderzoek naar de katholieke arbeidersvrouwenbeweging³.

De liederen die tijdens een muzikaal intermezzo ten gehore werden gebracht streelden de zinnen en sloten goed aan op de flora en fauna-thematiek.

Er waren veel zusters aanwezig op het symposium. Terecht glommen zij van trots over het bereikte resultaat; de Unie NKV-leerstoel is vooral te danken aan hun inzet en steun.

² [Bij de Nederlandse Katholieke Vrouwenbeweging zijn aangesloten het Katholiek Vrouwengilde \(KVG\), het Katholiek Vrouwendispuut \(KVD\), ZIJ-Actief katholiek vrouwenennetwerk \(voorheen Federatie Katholieke Plattelandsvrouwen Nederland \(KPN\) en de Samenwerking Nederlandse Vrouwelijke Religieuzen.](#)

³ 'Edelmoedig, fier en vrij'. Katholieke arbeidersvrouwen en hun beweging, 1932-1996. ISBN 90-6550-708-6. Hilversum, Uitgeverij Verloren.

De tekst van de feestrede van de leerstoelhouder wordt binnenkort in Fier opgenomen. In het najaar kunt u in het knr-bulletin een interview met Maaike de Haardt tegemoet zien.

WvdV

Doorgefluik

NGO's (niet regeringsgebonden organisaties)

Zr H el ne Voeten O.S.U. heeft zich op verzoek van het bestuur van haar instituut ingespannen om informatie te verzamelen over NGO's. De Verenigde Naties (VN) willen uitsluitend betrekkingen aangaan met NGO's die onafhankelijk zijn van de politiek en van het bedrijfsleven. Een aantal door de VN 'goedgekeurde' NGO's, zoals bijvoorbeeld Greenpeace en Artsen zonder Grenzen, hebben afdelingen in verschillende landen. NGO's hebben meestal een specifieke deskundigheid of een bepaald doel, bijvoorbeeld de inzet voor mensenrechten.

Diverse Franciscaans georiënteerde congregaties werken samen en zijn als NGO erkend. Wanneer u geïnteresseerd bent in het fenomeen NGO of wilt nagaan of u al dan niet in samenwerking met anderen als non-gouvernementele organisatie erkend kunt worden en daardoor invloed kunt uitoefenen dan kunt u bij de afdeling Communicatie (tel. 073 - 6921316) een door zr H el ne Voeten O.S.U. samengesteld informatiepakket aanvragen.

Oudere kandidaten

Het komt voor dat degenen die lid worden van een religieus instituut al een (groot) aantal jaren gewerkt hebben en daarom, of uit andere hoofde, een behoorlijk vermogen hebben opgebouwd of andere bezittingen hebben.

In kringen van canonisten in de Verenigde Staten heeft men daaraan recent aandacht besteed. In *Canon Law Society of America Proceedings* verscheen in het jaar 2000 het artikel 'The Personal Patrimony of Individual Members of Religious Institutes: Current Issues' van zr R. Smith (blz 263-

281). Het *Bulletin on Issues of Religious Law* (herfst 2001) had als titel 'Older Persons Entering Institutes of Consecrated Life: Issues and Concerns', een bijdrage van zr L. Jarrell (8 blz.). In de Commissie Kerkrechtelijke Aangelegenheden Religieuzen (KAR) is met belangstelling kennis genomen van beide teksten. Als uw interesse gewekt is voor de aangeduide thematiek, dan kunnen wij u op uw verzoek een copie toesturen: tel 073- 6921 317 (mw Verkooyen) of stuur een bericht: E.Verkooyen@knr.nl.

Kantoorruimte te huur gevraagd

De Stichting 'Spes Carmeli', ten dienste van de begeleiding en vorming van de Lekenorde van de Teresiaanse Karmel, zoekt in het centrum van het

land naar huur van locatie in een gedeelte van klooster of pastorie. Het verzoek betreft de vraag om enkele ruimten voor secretariaat en archief,

en voor een bibliotheek. Medegebruik van een cursusruimte zou zeer op prijs worden gesteld. Voor uw welwillende reactie houden wij ons graag aanbevolen.

Namens het bestuur, C. Steur secretaris, Jan Sluiterstraat 50, 1132 XZ Volendam. Telefoon: 0299 – 364955. E-mail: spescarmeli-keessteur@hetnet.nl

Recensies

J. Hofstra en I. Hofstra-de Jager redactie. *ISBN 90-9015258-X.*

65 jaar Karmel gezichten. Karmel Drachten.

In 1993 verlieten de laatste zusters het Karmel Klooster in Drachten, omdat zij te oud waren geworden om het nog zelf te kunnen onderhouden. Bij gelegenheid van het 65-jarig bestaan van het klooster in 2001 werd er in deze Karmel – nu een huis voor studie en bezinning – een expositie gehouden met portretten van de vertrokken zusters. In het gelijktijdig verschenen gedenkboek zijn elf reproducties van die prachtige portretten, geschilderd door Friese en Groningse schilders, opgenomen. In het boek staan ook foto's afgedrukt van de zusters als jong meisje en een beknopte levensschets. Treffend verwoorden de zusters daarin hoe moeilijk het hen viel om afscheid te nemen: van achterblijvende verwanten en van verschillende Karmels.

TBI-medewerker Ad de Keyzer schreef een bijdrage over de spiritualiteit van de Karmelorden. Ignace Wishaupt o.c.d. schreef onder de titel *Levenscyclus van de Karmel in Drachten* hoe men indertijd in het Friese land tot een stichting kwam en welke stappen gezet moesten worden toen het besluit tot opheffing dichterbij kwam. De illustraties, teksten en reproducties vullen elkaar aan in een tastbare hommage aan zusters die door hun leefwijze getuigen van Godsverlangen.

José Eijt en Suzanne Hautvast. *Een missie in de marge.*

Geschiedenis van de Nederlandse Provincie der Dochters van Onze Lieve Vrouwe van het Heilig Hart, 1911-2001. *ISBN 90-6550-690x*

Michel van der Plas. *Vreemdeling op doortocht. Een keuze uit zijn religieuze poëzie. Baarn, Ten Have. ISBN 90 259 5296 8. Euro 13,50.*

Michel van der Plas (1927) is een veelzijdig schrijver. Zo publiceerde hij biografieën over prominente katholieken: Godfried Bomans, Guido Gezelle, Jozef Alberdingk Thijm en Anton van Duinkerken. Naar aanleiding van de televisiereeks *Abdijen in de lage landen* schreef hij de tekst in het begeleidende fotoboek. Bij het brede publiek verwierf hij bekendheid door zijn cabarettteksten voor Wim Sonneveld: *Tearoom Tango* en *Frater Venantius*.

In het woord vooraf bij deze recent verschenen selectie uit zijn religieuze gedichten van vijfenvijftig jaren schrijft hij: Ze weerspiegelen uiteenlopende levensmomenten en bieden dus aanzienlijke contrasten, tussen kinderlijk geloof en existentiële angst. Wat overweegt is de getuigenis van een kleingelovige, die steeds gezocht heeft naar verwante zielen, van wie ik de meeste ontmoet heb in de Evangelieën.

Deze bundel is eerder verhalend en getuigend dan poëtisch. Van der Plas biedt geen doorkijkjes naar een andere werkelijkheid, waardoor je als lezer niet echt betoverd wordt. *Het lied van Zacheus* (zie elders in dit blad) toont dat dit geen doorslaggevend bezwaar hoeft te zijn.

Zoals de ondertitel al aangeeft gaat het in deze studie om de Dochters van Onze Lieve Vrouwe van het Heilig Hart in Nederland en Indonesië in de periode 1911-2000. Deze zusters hebben zich altijd missionarissen gevoeld. Ze ontleenden hun identiteit als zusters

grotendeels aan hun missiewerk. Dat gold voor allen, ook voor de zusters die een leven lang in Nederland hebben gewerkt. Laatstgenoemden ervoeren hun werk als basis, als voedingsbodem waarop de congregatie haar missiewerk in verre landen kon grondvesten.

De oorspronkelijke opdracht was het verspreiden van de devotie tot Onze Lieve Vrouw van het Heilig Hart. De interpretatie van die opdracht is langzamerhand verschoven van het specifieke en devotionele naar het algemene, sociale en spirituele: van 'Bemind zij overal het Heilig Hart van Jezus' naar 'Gods liefde in de wereld bekend maken' en daardoor bij te dragen aan een wereld van gerechtigheid en vrede.

Sinds de jaren zestig van de vorige eeuw heeft de Nederlandse provincie van de Dochters een ontwikkeling doorgemaakt die niet veel afwijkt van die van andere Nederlandse congregaties. Daar zij echter onderdeel zijn van een grote internationale congregatie werden zij geconfronteerd met verontusting en onbegrip elders voor de vaart die de vernieuwingen in het kloosterleven in Nederland kregen. Dit leidde bijna tot een breuk die voorkomen werd door tactisch optreden van het provinciaal bestuur. Jaren later werd de culturele kloof met de andere provincies langzaam gedicht, toen de Dochters ook daar te maken kregen met soortgelijke problemen als in Nederland.

Zr Giuseppe Peeters bezocht een workshop over de inzet van congregatie voor roeping in de kerk. Bij terugkeer legde zij haar vragen neer bij het provinciaal bestuur: zouden er activiteiten kunnen worden ontwikkeld om de spiritualiteit van de Dochters door te geven? Provinciaal overste Ine Marie Bennis suggereerde toen om in Waalwijk – waar de Dochters in 1911 begonnen waren – een huis te openen, waar mensen terecht zouden kunnen voor een luisterend oor, voor bezinning en gesprek. Het provinciaal bestuur kocht een huis in Waalwijk en

zr Giuseppe ging er wonen, daarmee terugkerend naar de roots van de congregatie in Nederland.

Recent vestigden zich enkele Indonesische Dochters in Sittard. Daar hebben de Dochters in 1977 het beheer van de basiliek van Onze Lieve Vrouw van het H. Hart en het bijbehorende Maria-park, de organisatie van bedevaarten en de verkoop van devotionalia overgenomen. De Indonesische zusters waarborgen de continuïteit naar de toekomst.

Zoals we inmiddels gewend zijn van de *historicae* van Stichting Echo is ook deze nieuwe studie gebaseerd op archiefonderzoek, literatuur en op talloze gesprekken, niet alleen met de zusters, maar ook met diverse MSC'ers. Door het gehanteerde zorgperspectief komt beter dan tot dusverre uit de verf hoe essentieel de bijdrage van vrouwelijke religieuzen was in het werk in de missie. Ook de openhartigheid waarmee gesproken wordt over de problemen in de contacten met vreemde culturen maakt deze studie de moeite waard.

Dwarssluggers in naam van God. Mystici van Hadewych tot Hillesum.

Ten Have/Lannoo in samenwerking met KRO/RKK. Arjan Broers.

ISBN 90 259 5299 2. 152 pagina's Euro 14,95

Er is moed voor nodig – of een flinke portie naïviteit – om in een klein boekje ruim twintig mystici te kenschetsen. Over sommige van die dwarssluggers zijn immers bibliotheken volgeschreven. Arjan Broers heeft het aangedurfd en er getuige het resultaat veel plezier aan beleefd. In de inleiding verwoordt hij hoe hedendaagse mensen in afwijking van vorige generaties de levensverhalen van illustere voorang(st)ers ervaren: *We willen geen onnavolgbaar voorbeeld dat hoog boven ons verheven is. Liever zien we een vrouw of man in haar of zijn eigen tijd, worstelend met gevoelens, gedachten en ervaringen die wij herkennen. Inspirerend wordt het – dan pas – als zij of*

hij ons daarna ontsnapt, ons begrip te boven gaat.

Volgens Broers delen de bijzondere personen in dit boek de ervaring dat ze hun bestemming ontvingen: Dat er een God is, die pure liefde is – zonder vragen, zonder eisen, zonder oordelen, zichzelf vergetend.

In heldere, toegankelijke en vaak prikkelende bewoordingen – al eens eerder het Hooglied het 'lekkerste' boek van de bijbel horen noemen? - laat Broers vervolgens 23 personen de revue passeren. Het is een bont gezelschap: negen vrouwen en veertien mannen; sommigen zijn zeer bekend (Augustinus, Bernardus van Clairvaux, Franciscus en Thomas à Kempis), bij anderen is dat minder het geval (Mechtild van Maagdenburg, Margarete van Po-rete, Catharina van Genua).

Het voordeel van Broers' presentatie is dat de lezer zelf een keuze kan maken uit de veelvoud aan personages die worden voorgeschoteld. Sommige dwarsliggers spreken de lezer aan en maken nieuwsgierig naar méér. Bij anderen volstaat kennisname van de opgediste *faits divers*, omdat zij ondanks de persoonlijke benadering van de auteur onvoldoende tot leven komen.

Het is ondoenlijk om in dit verband alle mystici te bespreken. Daarom onderstaand een bloemlezing van fragmenten over persoonlijke favorieten.

Broers erkent dat het een ramp is om over **Augustinus** te schrijven. Hij is een man die in de geschiedenis van het westerse denken eenzaam uit de omringende eeuwen omhoog rijst, zoals Thomas van Aquino in de dertiende eeuw. In zijn zoeken naar innerlijke vrede realiseerde hij zich dat het wezen van God liefde is, en dat God al in zijn eigen diepste wezen woonde. Slotstrofe van de vertaling van Huub Oosterhuis van de beroemde passage in de Belijdenissen:

Proeven deed ik jou en sindsdien dorst ik, honger ik naar jou. Mij, lichtgeraakte, heb jij doen ontbranden. En nu brand ik lichterlaaie naar jou toe, om vrede.

Bij de minne van **Hadewijch** gaat het om de ervaring je bemind te weten en geschapen naar Gods beeld en gelijkenis, waardoor een grote fierheid wordt gewekt.

Mechtild van Maagdenburg voelde zich in haar laatste levensfase verlaten door het vuur en de liefde van haar jonge jaren; verdwenen waren de heftigheid van de ervaringen met God. Eigenlijk verlangt ze nog slechts naar de dood en die liet op zich wachten. Dan komt ze tot het inzicht: *Gij moet zich in de laatste jaren van uw leven zo gedragen als in uw jeugd. Vier dingen kenmerkten de aanvang van uw leven: minne, heimwee, berouw en vrees; -Zij moeten ook het einde van uw leven kenmerken.* Het is een fascinerende verwoording van de ervaring dat wij ons leven aan het einde moeten teruggeven, in alle eenvoud, even naakt en kwetsbaar als in het begin.

Dominicaan **Meester Eckhart** sloopt de valse veiligheid die mensen zoeken in hun geloofsleven. Veel mensen houden van God als van een koe. Ze houden van de melk, de kaas en het vlees dat het beest oplevert, zoals ze houden van de zegeningen in het leven die ze aan God toeschrijven. Maar God is geen koe en het menselijk hart geen marktplein. Toch zijn er velen die handel drijven met God. Als ze zich goed gedragen, dan denken ze een voorspoedig leven te krijgen – of toch minstens een plekje in de hemel. En als ze bidden, dan doen ze dat om troost en rust te ontvangen.

Thomas à Kempis: Ach monnik, wat doe je in je cel? Ik lees, ik schrijf, ik verzamel honing.

Bij de blinde Karmeliet **Jean de Saint Simon** vinden we geen moeizame, ernstige en pijnlijke oproepen om je te

ontledigen, om God toe te kunnen laten. Liever spreekt hij van een 'heerlijke oorlog van liefde', als was het een stoeipartij, waarin de Bruidegom zijn bruid uiteindelijk toch klemvast krijgt, terwijl ze uithijgt, lacht, en daarna hartstochtelijk gekust wordt. Wie zich bewust is van die bron van leven, houdt zelfs op met God deemoedig te eren, geknield voor de Allerhoogste. Hij beseft dat de verbondenheid met God vooral levenslust oplevert: een frisse, vrolijke stroom die vooral veel plezier en zin met zich meebrengt. *'Ik zal u oneindig veel eer bewijzen,'* schrijft Jean. *'Maar wat zeg ik nu? O mijn bruidegom, neem me niet kwalijk: ik zal onzegbaar van uw aanwezigheid genieten.'*

De wetenschap dat elk mens een kind van God is leidt **Dag Hammarskjöld** tot de uitspraak: *Je positie geeft je nooit het recht om bevelen te geven. Alleen de plicht om zo te leven, dat anderen je bevel kunnen accepteren zonder*

der vernederd te worden. En met Pinksteren schreef hij:

Ik weet niet wie – of wat – de vraag stelde. Ik weet niet wanneer zij gesteld werd. Ik herinner me niet dat ik antwoorde. Maar eens zei ik ja tegen iemand of iets. Vanaf dat moment heb ik geweten wat het zeggen wil 'niet om te zien', of 'zich niet te bekommeren om de dag van morgen'. Vanaf dat moment had het woord 'moed' voor mij zijn zin verloren, omdat niets me meer ontnomen kon worden.

In Dwarsliggers worden eeuwenoude religieuze ervaringen in modern taalgebruik gegoten. Dat kan dus blijkbaar! Het boek maakt onderdeel uit van een multimediaal project.

De fraaie website <http://www.mystiekmediapastoraat.nl> is een bezoek waard. En tenslotte is er een serie programma's, die al eerder dit jaar van start is gegaan. De uitzendingen zijn prima afzonderlijk te beluisteren of te bekijken. Hieronder volgt het uitzendschema.

Uitzendschema van Dwarsliggers

Televisie

Ná de zondagse eucharistieviering van het Mediapastoraat van 10.50 tot 11.00 uur

In 'Achter de dag' elke woensdag op Radio 747AM van 21.00 tot 22.00 uur.

Franciscus en Clara van Assisi 16 juni/19 juni/26 juni

Dag Hammarskjöld 3 juli/7 juli/10 juli

Jan van Ruusbroec 17 juli/21 juli/24 juli

Jan van het Kruis en Teresa van Avila 31 juli/4 augustus/7 augustus

Thomas Merton, 14 augustus/18 augustus/21 augustus

Augustinus, 28 augustus/1 september/4 september

Margarete van Porete, 11 september/15 september/18 september

Antonius en Cassianus, 25 september/29 september/2 oktober

Catarina van Genua, 9 oktober/13 oktober/16 oktober

Willem van St. Thierry en Bernard van Clairvaux, 23 oktober/27 oktober/30 oktober

Mechtild van Magdenburg, 6 november/10 november/13 november

Jean de Saint-Samson, 20 november/24 november/27 november

Thomas van Kempen, 4 december/8 december/11 december

Recent verschenen tijdschriften

Jonge Kerk - jongerentijdschrift - Bewegen (juni/juli/augustus 2002)

Steeds meer mensen maken van hun vakantie een echte doe-vakantie. De redactie van Jonge Kerk heeft dit zomernummer dan ook als titel meegegeven: Bewegen. Het woord wordt echter gezien in een ruime betekenis. Lange wandeltochten door de vrije natuur kunnen veel betekenen voor de innerlijke rust van een mens, laat het openingsartikel zien. Je kunt enorm geraakt worden door gebeurtenissen die je begrip te boven gaan. Dan worden we overvallen door een bewogenheid die een enorm gevoel van machteloosheid met zich meebrengt. Ook gebeurt het wel eens dat er op moeilijke momenten hulp komt uit een totaal onverwachte hoek. Uiteraard is er ook aandacht voor innerlijke bewogenheid. In de rubriek 'De bijbel over' wordt uitgegaan van Lucas 5, 17-26. De poëzie op de achterpagina is ingezonden door lezers. Jonge kerk, 024 - 3222495

De Heraut - maandblad voor geloofsverdieping - Er staat niet wat er staat (juni 2002)

Taal heeft ons in een ver verleden tot mens gemaakt. Vanaf het ogenblik dat mensen konden schrijven hebben ze hun menselijke beleving in verhalen neergelegd. Deze vertellen hoe mensen met hun woord vat kregen op de dingen buiten hen. Maar méér nog vertellen die verhalen hoe mensen een inwendige betekenis en zin gaven aan hun leven. De bijbelse geschriften zijn hierbij een uitdrukking bij uitstek. Ben Frie voert de lezer binnen in het thema. Hoe verschillend drukken wij de beleving van onze menselijke werkelijkheid uit? Welke invloed heeft die onderlinge communicatie zelf op de beleving van onze werkelijkheid? Hoe kunnen wij spreken over de onzichtbare God? Op welke wijze laat Jezus God zichtbaar worden voor ons? Patrick Chatelion reikt ons een **ABC**

aan om de bijbel goed te lezen. Een bijbeltekst heeft drie ingangen: Op de **Achtergrond** spreekt de geschiedenis van de mensen waarin de tekst is ontstaan of bijgewerkt; binnen de tekst worden veelduidige **Boodschappen** uitgestuurd; jij en ik lezen en bemederen de tekst vanuit onze **Concrete** levenssituatie. **CBA** wordt als goede volgorde voorgesteld om een bijbeltekst te benaderen. Ester Fennis-Disveld laat de lezer in haar leven meebelevén Wie zich openbaart in de drie letters van de onuitgesproken Naam. Voortbouwend op de vorige artikelen werkt Robert Ceusters uit hoe wij spreken met twee talen, een uitwendig beschrijvende en een inwendig verbeeldende taal. De parabel van de zaaier toont welke meester Jezus is in het spreken met beeld en gelijkenis om de diepere zin van ons leven te openbaren. In dezelfde lijn vertelt Fons Litjens ons over een boeiend experiment met een bijbelgroep. Kijkend naar de doeken van Chagall worden de uitgebeelde bijbelverhalen bemedeitend en besproken. Hoe waarachtig is het gesproken en geschreven woord? In het slotartikel filosofeert Victor Bulthuis over waarachtig zijn in woord en daad. De Heraut, 024 - 3222495

Benedictijns Tijdschrift- voor evangelische bezinning - geredigeerd en uitgegeven door de monniken van Egmond (maart 2002)

De abdij van Egmond heeft de laatste jaren nauwere contacten gekregen met enkele kloosters in Brazilië. Deze aflevering is dan ook gewijd aan het benedictijner leven in Latijns-Amerika. De benedictijnse geest waait ook buiten de kloosters. Over de gehele wereld worden ongeveer 150 scholen door benedictijnen en cisterciënzers geleid. Naar schatting worden daar 100.000 leerlingen gevormd. In de Manquehue-beweging in Chili functioneert dit benedictijner educatie-ideaal optimaal. De stichting van de bewe-

ging is José Manuel Eguiguren Guzmán. Ook in Zuid-Amerika worden abtencongressen belegd waar kritisch wordt nagedacht over de toekomst van de orde. Een drietal referaten geeft een indruk van de problematiek die daar speelt. Dom Marcelo Barros, monnik van het Klooster van de Aankondiging van de Heer in Goiás (Brazilië), zet uiteen dat de nieuwe wetenschappelijke ontwikkelingen ook kansen zijn waar wij in nederigheid bij kunnen winnen aan authenticiteit. Dom Simón Pedro Arnold, monnik van het Verrijzenisklooster te Chucuito (Peru), geeft een aanzet voor een discussie over de moderniteit en stelt kritische vragen bij de kerkelijke positie van de benedictijner monniken, waardoor hun oorspronkelijke charisma schade lijdt. Dom Guillermo Allende is prior van het klooster van Onze Lieve Vrouw van de Vrede in Santo Agostinho (Argentinië). Hij ontwikkelt een liturgie-theologische benadering van de leer over de kerk door uit te gaan van de conciliestukken over de bijbel en de liturgie: Dei Verbum en Sacrosanctum concilium. Een boeiend inkijkje in het concrete kloosterleven in een ver, vreemd land biedt de abdis Vera Lúcia Parreiras Horta, die 25 jaar geleden een klooster van monialen opzette tussen de armen van Bahia (Brazilië). De verbondenheid met de mensen waartussen deze zusters leven, geeft reliëf aan de benedictijnse waarden als contrast én als zegen voor de hulpbehoevende omwonenden.

Benedictijns Tijdschrift, 072 - 5061415

Monastieke Informatie - nummer 199 - (mei 2002)

Het meinumnummer van Monastieke Informatie bevat de volgende teksten:

Fons Vitae - Vijftig jaar 'Bron van Leven' - door zr. Elisabeth de Wit o.s.b. ad.perp.

De Psalmen, christelijk gebed - door pater Nicolas Egender o.s.b.

Bevorderen van een verantwoordelijk gedrag in een monastieke gemeen-

schap - door Josephine-Mary Miller cist.bern.

Opvoeding tot verantwoordelijkheid in het monastieke leven - door Thierry Portevin o.s.b.

Boekbespreking - door br. Daniël Hombergen o.c.s.o.

Monastieke Informatie, 038 - 4445482

Franciscaans Leven - Bidden als bondgenoot / Franciscaanse wegen van gebed (april 2002)

Deze special gaat over een bijzondere menselijke 'activiteit', over bidden. Generaties geestelijke schrijvers noemden gebed de ademhaling van de ziel. Alleen al uit deze omschrijving licht op dat bidden geen oppervlakkige aangelegenheid is, maar opwelt vanuit de diepte van ons wezen en levensnoodzakelijk is voor de ziel. In zijn 'Inleiding' op zijn boek 'In het licht van zijn aangezicht', beschrijft Abraham Joshua Heschel in één alinea op een prachtige manier de betekenis van gebed: 'God mag dan voor de mens van geen belang zijn, de mens is voor God van groot belang. De enige manier om dat te ontdekken is het gebed. Want gebed is een wijze van leven en een wijze van zien. Het is de wereld zien in Gods licht. Bidden is een hoger niveau van leven bereiken; het is de wereld zien vanuit Gods gezichtspunt. In het gebed ontdekken we dat het er niet op aankomt een symbool te hebben, maar een symbool te zijn, een uitdrukking van God te zijn. Waar het op aankomt is onze gedachten te heiligen, de tijd te heiligen, onze woorden en daden te wijden. De studie van het woord van God is een voorbeeld van de heiliging van gedachten. De zevende dag is een voorbeeld van heiliging van gedachten. De zevende dag is een voorbeeld van de heiliging van de tijd. Gebed is een voorbeeld van woorden. Het doen van de geboden is een voorbeeld van de heiliging van daden.' In deze aflevering van 'Franciscaans Leven' wordt het verschijnsel gebed op vele manieren belicht en beschreven. Louis van Tongeren beschrijft in een inleidend artikel enkele

verschijningsvormen van gebed; vervolgens drie gebedsgenres: de lofprijzing, de dankzegging en de smeekbede en tenslotte 'de fundamentele dynamiek van het gebed die wezenlijk verbonden is met een gelovige levenswijze'. Rob Hoogenboom staat stil bij: Wat is meditatie en is er een samenhang, een relatie tussen meditatie en gebed? Hans Sevenhoven vraagt zich af of er een franciscaanse wijze van

bidden bestaat. Ron Reijdsbergen gaat in op het gebedsleven van Clara en Franciscus en Rafaël Maria Theuvenet bespreekt het grote reisgebied van Clara van Assisi. Een tiental franciscaanse mensen vertelt over bidden in de alledaagse franciscaanse praktijk. Franciscaans Leven, 073 – 6131340

Nita van Bergen

Op handen

Ontmoetingsdag leden **kleine congregaties** SNVR 4 september 2002
Thema: Het ouder worden van religieuzen. Zr. Christa Schrama houdt hierover een inleiding.

Nationale Vredesdag 7 september 2002

Op 7 september zal in Den Bosch in het Pierson College van 10.00 tot 16.00 uur de Nationale Vredesdag voor religieuzen plaatsvinden.

Medewerking aan deze dag wordt verleend door:

Lieve Troch, feministische theologe, en derde-wereld specialiste.

Shakti-vrouwen uit Eindhoven, die onlangs de Marga Klompé prijs ontvingen en hun krachten bundelen ten behoeve van kansarme buitenlandse vrouwen.

Een jaar na 11 september 2001 willen wij onze aandacht richten op de kracht, visie en inzet van vrouwen, op haar waarde voor een leefbare wereld.

Wie wil komen kan zich aanmelden vóór 1 augustus via een kaart met: "Ja, ik kom op 7 september". Vergeet u niet uw naam, adres en religieus instituut te vermelden.

Werkgroep vredesvraagstukken van de SNVR, Postbus 112, 5201 AC 's-Hertogenbosch

Niet onder de korenmaat...

De tweede platformbijeenkomst rond toekomst van religieus leven

Op 30 januari werd door de Commissie Roepen de eerste platformbijeenkomst rond *toekomst van religieus leven* gehouden. Deze had nog vooral een verkennend karakter. Na een korte inleiding van Piet Leenhouders werd nagedacht over de verder te volgen koers. Op grond van de wensen die daar naar voren kwamen is nu een tweede bijeenkomst gepland. Deze zal gehouden worden op **maandag 30 september, van 10.15 uur tot 16.00 uur in Marienburg, Den Bosch.**

Wat staat er te gebeuren?

Presentatie van religieus leven in Nederland zal deze keer de centrale insteek zijn. Tijdens de bijeenkomst in januari werd in zeven kleine groepen beraadslaagd over de vragen en behoeften die leven onder de deelnemers. In vrijwel al deze groepen werd (o.a.) aangedrongen op aandacht voor het presenteren van authentiek hedendaags religieus leven:

- Hoe kunnen we het best ons gezicht laten zien?

- Wat presenteren we dan en waar leggen we accenten?
- Een website zou daar een functie in kunnen hebben, maar moeten we dan niet ook iets laten zien van de basisprincipes, de uitgangspunten van het religieuze leven in het algemeen? Tegelijk zouden we de concretiseren (Franciscaanse, Vincentiaanse...) daarvan moeten tonen.

Duidelijk is het besef aanwezig dat de situatie benard is en dat menselijkerwijs gesproken er voor een aantal religieuze instituten in Nederland weinig of geen toekomstperspectief meer is. Toch acht men het belangrijk om het religieuze leven in Nederland present te stellen als een mogelijke levenskeuze, ook in deze tijd.

Dit geluid sluit nauw aan bij de wensen die naar voren kwamen uit de eerder gehouden enquête.⁴ In de conclusies van het rapport lezen we:

- “Niemand verwacht van dit platform dat het zich met ‘werving’ gaat bezig houden.
- Wel kent men het een functie toe op het vlak van de publiciteit: public relations, internet-aanwezigheid en informatie aan belangstellenden (kandidaten). Het zou ook een rol kunnen spelen als wegwijzer.
- Veel belangstelling gaat daarbij ook uit naar het weer voor het voetlicht brengen van religieus leven.”

Op korte termijn volgt meer informatie via een mailing aan de deelnemende religieuze instituten.

Vergaderschema

SNVR

11 september	B/SNVR
23 oktober	B/SNVR
27/28 november	AV/SNVR
11 december	B/SNVR

SBCN

5 september	DB/SBCN
10 oktober	DB/SBCN
14/15 november	AV/SBCN

SNPR

4 september	Groep IV SNPR
22/23 oktober	AV/SNPR
4 december	Groep IV SNPR

KNR

5 juni	AB/KNR
10 juli	DB/KNR
4 september	DB/KNR
20 oktober	DB/KNR
6 november	DB/KNR
10 december	AB/KNR

⁴ *Tot Roepen Geroepen. Analyse van de antwoorden op de enquête van de Commissie Roepen tot Religieus Leven*, Konferentie Nederlandse Religieuzen, Den Bosch 2001.

Liturgisch Congres – Blankenberge 2-3- december 2002

Sacramenten: Herijken en verrijken
Onder deze ietwat vreemde titel wil het 49ste liturgisch congres zich dit jaar bezinnen op de pastoraal van de sacramenten in de gesecculariseerde samenleving.

De studiedagen gaan door op Duinse Polders, Ruzettelaan 195, Blankenberge en wel op 2 en 3 december.
E-mail: abdij@tongerlo.org
Secretariaat: Norbertijnenabdij Tongerlo, Abdijstraat 40, B-2260 Tongerlo (Antwerpen).
Telefoon: 014 – 539905

Tips voor dagtrips

Van Synagoge tot tempel

Onder de titel ‘Schoonheid na het werk’ organiseert vakbondsmuseum de Burcht een reeks literair-culturele bijeenkomsten op de ‘zachte uren’ van de zondag. Deze uitdrukking heeft zijn oorsprong in de rijke historie van de arbeidersontwikkeling. De strijders voor de achturige werkdag hadden duidelijke ideeën over een regelmatige indeling van de dag: naast acht ‘sterke uren’ van arbeid, waren er acht ‘diepe uren’ van de rust en tenslotte acht ‘zachte’ uren voor ontspanning en ontwikkeling. De Burcht biedt een interessante invulling van die ‘zachte uren’. Zo is er op 4 augustus een stadswandeling ‘Van Synagoge tot

tempel’ langs godshuizen van verschillende religies: van Portugese en Hoogduitse Synagogen, Mozes en Aaronkerk, Zuiderkerk, Armeense kerk en Bethaniënklooster tot de boeddhistische tempel op de Zeedijk. De stadswandeling wordt georganiseerd i.s.m. de Stichting Aardige Huizen. Aanvang 14.00 uur, gaarne reserveren. Deelname aan de stadswandeling kost 7 euro, het bezoek aan de Portugese Synagoge kost 2,50 euro extra. Voor opgave en meer informatie: De Burcht, Henri Polaklaan 9, 1018 CP Amsterdam, tel: 020 – 6241166, www.deburcht-vakbondsmuseum.nl

Kerken Kijken in Utrecht

Ook deze zomer is het weer mogelijk een aantal kerken in de Utrechtse binnenstad te bekijken. Vanaf 2 juli t/m 7 september kunnen kijklustigen terecht in de deelnemende kerken tijdens ‘Kerken Kijken Utrecht’ Gidsen staan klaar om rondleidingen te geven en alle ins en outs aan ‘hun’ kerk te

vertellen. Daarnaast zijn er concerten in diverse kerken, bijvoorbeeld tijdens het Holland Festival Oude Muziek Utrecht.

Info: RonDom Bezoekerscentrum voor Cultuurhistorie Utrecht, Domplein 9, 3512 JC Utrecht, Tel.: 030 – 2333036.

Langs Leidse kerken en Levensbeschouwingen

De Leidse VVV heeft op internet een aantal virtuele stadswandelingen uitgezet, waaronder een route onder de noemer 'Langs Leidse kerken'. De bezoeker wandelt online langs de meest bijzondere Leidse kerken. Op de site

staat naast een foto van iedere beschreven kerk een uitgebreide toelichting. Met deze gegevens in de jand, kan de virtuele wandelaar de route namelijk ook in het echt lopen.

Het lied van Zacheüs

Het was de waarheid in een droom,
die stem, een zonnesteek geleden,
dat woord, tot boven in mijn boom:
Zacheüs, riep hij, kom beneden.

O dat ik dit toch heb beleefd.
Ik wil, zei Jezus, met je eten.
En hij kwam met mij mee, hij heeft
onder mijn eigen dak gezeten.

Hier, op die bank, en in dat licht,
aan deze tafel, en zijn ogen
weken niet meer van mijn gezicht,
groot en vervuld van mededogen.

En al wat ik ooit had misdaan,
het was vergeten en vergeven.
En heel mijn hopeloos bestaan
werd in een uur door hem herschreven.

Bevrijd van wat ik was en had
voel ik mij rijk en uitverkoren
en aangenomen, liefgehad,
in een gelukkig huis herboren.

Nu zing ik, boven in mijn boom.
O dat hij mij heeft uitgekozen;
het is de waarheid in de droom
dat God er is voor reddelozen.

Michel van der Plas
Vreemdeling op doortocht.

Colofon

Het KNR-bulletin (ISSN: 1569-9447) is een uitgave van de afdeling communicatie van de KNR en verschijnt vijf maal per jaar. Met het bulletin willen de medewerkers van het bureau aan het Emmaplein in 's-Hertogenbosch de besturen van de religieuze instituten in Nederland informeren over zaken die hen, en daarmee 'hun achterban' bezighouden. Aan ieder bestuur van de bij de KNR aangesloten religieuze instituten en aan de redacties van congregatiebladen wordt één exemplaar verstrekt. Daarnaast ontvangen leden van werkgroepen en commissies een exemplaar. Indien gewenst mogen artikelen overgenomen worden in orde- en congregatiebladen van de aangesloten religieuze instituten.

Opmaak en eindredactie: Miranda Roijers-Graumans, Nita van Bergen & Will van de Ven, KNR-afdeling communicatie, Postbus 111, 5201 AC 's-Hertogenbosch, tel: 073-6921316, fax. 073-6921322, e-mail W.vd.Ven@knr.nl